

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923.

Andra kammaren.

Nr 18.

Onsdagen den 14 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 101, angående pensionsförbättring åt förre överkonstapeln vid flottans poliskår A. J. Forsberg och överkonstapeln vid samma kår F. K. Sandin;

nr 103, angående befrielse för Linköpings domkyrka från erläggande av ränta under vissa år å två statslån;

nr 104, med förslag till skogsvårdslag;

nr 107, angående omorganisation av hushållningssällskapen m. m.;

nr 110, angående anslag till reparation och inredning av bostadshuset vid Alnarps Mellangård;

nr 116, angående anslag till rikets allmänna kartverk;

nr 108, angående anslag för pensionsförsäkringens genomförande m. m.;

nr 109, angående viss ändring i grunderna för förvaltningen av den i 11 § av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring omförmälda fond m. m.;

nr 114, angående anslag till utförande av vissa fiskehamnar; och

nr 115, angående anskaffande av möbler m. m. för länsresiden- set i Karlstad samt för medicinalstyrelsens nya ämbetslokaler.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

Ordet lämnades härefter till

Herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren för sin del måtte besluta, att ett särskilt utskott, bestående av tjugu ledamöter, tio från vardera kammaren, skall tillsättas för behandling av ej mindre Kungl. Maj:ts proposition, nr 104, med förslag till skogsvårdslag än även de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart sammanhang därmed stående frågor, ävensom att kammaren måtte be-

sluta inbjuda första kammaren att förena sig med andra kammaren i detta beslut.

Denna hemställan bifölls.

Herr **förste vice talmannen**, som ånyo erhöll ordet, yttrade vidare: Jag tillåter mig ävenledes hemställa, att kammaren måtte besluta att för sin del välja tio suppleanter i det särskilda utskott, vars tillsättande kammaren för sin del nyss beslutat.

Jämväl detta förslag blev av kammaren bifallet.

§ 2.

Justerades protokollsutdrag angående kammarens i § 1 omnämnda beslut om tillsättande av ett särskilt utskott.

§ 3.

Föredrogs första kammarens protokollsutdrag, nr 260, innefattande delgivning av nämnda kammarens beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion, nr 148, av herr Stendahl m. fl. angående utskänkning inom riksdagsrestaurangen av spritdrycker, vin och öl; och begärdes ordet därvid av

Herr **Jönsson** i Revinge, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att förevarande ärende måtte remitteras till kammarens andra tillfälliga utskott för fortsatt utredning.

Med bifall härtill beslöt kammaren hänvisa ifrågavarande ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

§ 4.

Vidare föredrogs var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 99, angående befrielse för Eva Elfving från skyldighet att till postverket gälda visst penningbelopp; och

nr 100, angående anstånd med erläggande av förfallna räntor å statslån till Slite—Roma järnvägsaktiebolag m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 113, med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 24 februari 1922 angående särskild skatt å tobaksvaror m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 105, angående anslag för budgetåret 1923—1924 till statens lönenämnder och statens bostadsnämnd;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 106, med förslag

till lag om ändrad lydelse av 8, 9 och 10 §§ i lagen den 14 juni 1917 om adoption; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 111, angående uppdelning av Vifolka, Valkebo och Gullbergs härads domsaga å Lysings och Göstrings härads samt Åkerbo, Bankekinds och Hanekinds härads domsagor; och

nr 112, angående fortsatt anställande av en tillförordnad brottmålsdomare i Norrbottens län.

§ 5.

Härpå föredrogos var efter annan och remitterades till behandling av lagutskott de på kammarens bord liggande motionerna, nämligen:

nr 234, av herrar *Borggren* och *Sjöström*;

nr 235, av herr *Kimmanson*; och

nr 236, av herr *Fjellman*.

§ 6.

Föredrogos, men blevo ånyo bordlagda jordbruksutskottets utlåtanden nr 14—18 och andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3.

§ 7.

Till avgörande företogs bevillningsutskottets betänkande, nr 15, *Om ändring i förordningen ang. försäljning av rusdrycker.* i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande bestämmelser rörande förfarandet vid beviljande åt bolag av rätt till detaljhandel med rusdrycker.

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 126, hade herr *Johanson* i Huskvarna *m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring i gällande rusdrycksförsäljningsförordning, att, innan bolag beviljades sökt rättighet till detaljhandel med rusdrycker, Kungl. Maj:ts befallningshavande skulle infordra yttrande i ärendet från kommunalstämmorna och stadsfullmäktige i alla de kommuner som ansåges komma att utgöra bolagets försäljningsområde.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr *Johan Bergman*, som yrkat, att riksdagen med anledning av ovanberörda motion måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till sådan ändring av gällande rusdrycksförsäljningsförordning, att, innan bolag beviljades sökt rättighet till detaljhandel med rusdrycker, Kungl. Maj:ts befallnings-

Om ändring i förordningen ang. försäljning av rusdrycker.
(Forts.)

havande skulle bereda tillfälle för kommunerna inom det område, som kunde väntas komma att beröras av bolagets verksamhet, att avgiva yttrande i ärendet; samt

av herrar *Rosén, Alexis Björkman* och *Jönsson* i Fridhill, vilka instämt i herr Bergmans yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Jönsson* i Fridhill: Herr talman! I föreliggande fråga har jag inte kunnat ansluta mig till utskottets avslagsyrkande utan biträdd den av herr Bergman avgivna, vid utskottets betänkande fogade reservationen. Som herrarna finna, går denna reservation icke ut på ett yrkande om bifall till motionärernas hemställan. Motionärerna ha begärt, »att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring i gällande rusdrycksförsäljningsförordning, att innan bolag beviljas sökt rättighet till detaljhandel med rusdrycker Kungl. Maj:ts befallningshavande skall infordra yttrande i ärendet från kommunalstämmorna och stadsfullmäktige i alla de kommuner, som anses komma att utgöra bolagets försäljningsområde». Mot detta yrkande har utskottet nog så riktigt anmärkt, att det säkerligen, genom ett bifall till detsamma, ofta skulle uppstå svårighet att avgöra, från vilka kommuner Konungens befallningshavande borde infordra yttrande. Det måste medgivas, att goda skäl tala för utskottets ståndpunkt i detta avseende, d. v. s. i vad gäller skyldighet för Konungens befallningshavande att infordra yttrande över bolags ansökning om rättighet till detaljhandel från stadsfullmäktige och kommunalstämma i samtliga de kommuner, som kunna antagas komma att ingå i bolagets kontrollområde, ävensom skyldighet för kommunerna att avgiva dylika yttranden. Men när utskottet på sidan 3 säger, att »ett införande av sådana bestämmelser säkerligen skulle medföra omfattande ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen. då de innebure en rubbning av en utav de huvudprinciper, på vilka rusdryckslagstiftningen bygger», samt därvid även framhåller, att »den oinskränkta rätt att bestämma villkoren för rusdryckshandelns bedrivande, som den s. k. hemkommunen äger och vilken rätt ansetts kunna begagnas jämväl under oktrojtiden, säkerligen icke skulle komma att beskäras genom den föreslagna lagstiftningen, därest icke samtidigt genom detaljerade föreskrifter bestämdes, i vad mån Konungens befallningshavande vore bunden av annan kommuns förslag rörande rusdryckshandelns ordnande», så ha reservanterna inte kunnat följa utskottet. Reservanterna ha ansett, att när det föreligger en begäran om oktroj från ett bolag inom en kommun, så dikteras kommunens ståndpunkts-tagande till en dylik begäran i många fall av en önskan att genom bolagets tillkomst få sina skatteobjekt ökade, under det att man däremot oftast inte tänker så mycket på de nackdelar, som bolagets tillkomst skulle medföra för de angränsande kommunerna. Det har därför synts reservanterna riktigt, att de angränsande kommunerna eller överhuvud taget de kommuner, som komma att anknytas till vederbörande kontrollområde, skulle ha, inte *skyldighet*, men en i

lag fastlagen rätt att inom viss angiven tid yttra sig i saken. Nu vet jag mycket väl, att man häremot kommer att invända, att denna rätt ha de redan. Detta är visserligen sant. Men här ifrågasättes nu endast ett bifall till motionärernas önskemål i så måtto, att Konungens befallningshavande, då en oktrojansökan inkommer, skulle utsätta en viss tid, inom vilken de angränsande kommunerna och andra kommuner, som äro intresserade av frågans avgörande, ha att inkomma till Konungens befallningshavande med påminnelser. Dessa yttranden skulle vara av rent rådgivande art. Förslaget ansluter sig för övrigt till ungefär samma linje, som anvisades av herr Thulin i första kammaren, då frågan förra gången behandlades, vid 1921 års riksdag. Vid den riksdagen förelåg ju nämligen en liknande motion. Denna motion godkändes av andra kammaren med mycket stor majoritet men föll i första kammaren huvudsakligen på grund därav, att motionens yrkande förelåg i sådan form, att det icke kunde i oförändrat skick godtagas. Men under debatten i första kammaren framkastade herr Thulin då den tankegång, som herr Bergman nu upptagit. Det förefaller mig också, som om den begäran, det här gäller, är fullt rimlig.

Nu har reservanterna inte kunnat begagna samma rätt, som utskottet skulle ha haft, för den händelse det biträtt det föreliggande förslaget, nämligen att hemställa om ett erforderligt tillägg till 17 § 4 mom. i rusdrycksförsäljningsförordningen. I reservationen har ett dylikt tillägg utformats på följande sätt: »ävensom, i varje fall, utsätta en tid, inom vilken jämväl övriga kommuner inom det område, som kan väntas komma att beröras av bolagets verksamhet, må äga att över ansöknigen avgiva yttrande». Då det säkerligen skulle stött på propositionsvägran, om i reservationen gjorts en hemställan i denna riktning, så ha reservanterna i stället stannat för att föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning. Nu skola vi inte tro, att denna fråga, därför att det begäres en utredning av densamma, behöver bli föremål för någon kommittébehandling med ty åtföljande kostnader. Ty den är i grunden så enkel och naturlig, att utredningen icke behöver bli synnerligen omfattande. Denna begäran om utredning har också, som sagt, framställts huvudsakligen på grund därav att reservanterna icke kunnat framställa ett yrkande om sådan lagändring, som de skulle velat.

Nu har första kammaren visserligen redan i lördags beslutit följa utskottet. Men jag tror icke, att andra kammaren har någon anledning att frångå den ståndpunkt, som kammaren intog år 1921, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Bergman avgivna, vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Sköld: Herr talman! Om man skulle tänka på att gå med på en sådan förändring av rusdrycksförsäljningsförordningen som motionärerna ifrågasatt och som reservanterna föreslå skall bli föremål för utredning av Kungl. Maj:t, så borde man väl åtminstone kunna ställa det kravet, att denna lagändring skulle leda till något resultat.

*Om ändring i
förordningen
ang.
försäljning av
rusdrycker.
(Forts.)*

Om ändring i förordningen ang. försäljning av rusdrycker. att den skulle ha någon betydelse. Jag skall be att i korthet få påvisa skillnaden mellan det tillstånd, som skulle åstadkommas genom ett bifall till motionen, och det tillstånd, som redan nu råder på detta område.

(Forts.)

Nu är det på det sättet, att hemortskommunen alltid skall afgiva yttrande över oktrojansökan. Och vi veta ju, att Konungens befallningshavande har att taga hänsyn i mycket stor utsträckning till detta yttrande. Vidare är Konungens befallningshavande skyldig att infordra yttranden från alla närgränsande kommuner, som kunna antagas få olägenhet av den sökta oktrojen. Dessutom tillkommer det varje kommun att till länsstyrelsen göra sina påminnelser med anledning av oktrojansökan. För närvarande finns alltså en fullkomligt klar rätt för varje kommun att gå in till Konungens befallningshavande med sina påminnelser med anledning av en oktrojansökan. Nu föreslås reservanterna, att det skulle bli den förändringen, att Konungens befallningshavande skulle utsätta en tid, inom vilken dessa påminnelser skulle inkomma till länsstyrelsen. Man skulle sålunda få en sådan förändring, att i stället för att det nu är beroende på kommunens eget initiativ, om några påminnelser skola göras eller ej, så skulle man hädanefter i länskungörelserna få en påminnelse om att inkomma med påminnelser. Nu får man väl emellertid säga, att om det är så, att en kommun har intresse av att yttra sig över en oktrojansökan, så skall det inte behövas någon särskild påstötning härom, utan intresset bör då vara så starkt, att påminnelserna komma ändå. Det invändes kanske, att när det är en så liten skillnad, så kan det ju inte betyda någonting, om man bifaller förslaget eller ej. Men jag skall be att få påpeka vissa saker, som komma att inträffa, om en sådan här lagändring kommer till stånd. För det första är det självklart, att länsstyrelsen, när den skall i kungörelsen utsätta denna frist, också måste säga, att den och den och den kommunen skall inkomma med påminnelser om den och den oktrojansökningen. Nu veta vi emellertid, att kontrollområdena fastställas icke av länsstyrelsen utan av kontrollstyrelsen. Det företages årligen åtskilliga visserligen smärre men i alla fall förändringar av kontrollområdena. Länsstyrelsen skulle sålunda icke kunna i varje fall exakt säga, från vilka kommuner yttranden skulle ingivas ifråga om en viss oktrojansökan. Ur saklig synpunkt behövde detta visserligen inte betyda så mycket. Men var och en förstår dock, vilken ovilja, som skulle uppkomma i en intresserad kommun, om man i länsstyrelsens kungörelse finge läsa att kommunen skulle göra påminnelser beträffande en viss oktrojansökan, men det senare visade sig, att det icke var ifråga om denna oktrojansökan utan om någon annan. Länsstyrelsen skulle därigenom komma i ett icke önskvärt läge. Dessutom är det inte tal om annat än att den anordning, som föreslås, skulle komma att betyda ganska stora kostnader. Ty länsstyrelsen kunde väl inte bara skriva, att den kommunen skall yttra sig beträffande en oktrojansökning, utan länsstyrelsen finge väl också i sin kungörelse angiva, vad hemortskommunen hade sagt beträffande försäljningsvillkoren, beträffande försäljningsställets an-

tal, beträffande litrarnas antal m. m. sådant. Det skulle komma att bli stora utförliga kungörelser. I län, där det nu finnes åtskilliga bolag, skulle det bli rätt betydande kostnader och rätt betydande besvär på grund härav. Jag kan åtminstone för min del inte finna, att man skulle kunna bestämma, att länsstyrelsen skulle helt naket påminna om, att man finge göra påminnelser beträffande oktrojansökningen, utan styrelsen finge väl angiva, vad man egentligen hade att yttra sig över.

Om ändring i förordningen ang. försäljning av rusdrycker.
(Forts.)

Dessutom skulle det tillkomma vissa administrativa svårigheter. Jag skulle vilja framkasta den frågan: Till vilken länsstyrelse skulle Dorotea och Vilhelmina socknar rikta sina påminnelser? De hava nämligen bolaget i Östersund såsom hemortsbolag men tillhöra, som bekant, Västerbottens län. Skola de ingiva sina påminnelser till länsstyrelsen i Umeå eller till länsstyrelsen i Östersund? Det bleve en fråga att klara upp, om dessa båda kommuner i Västerbottens län skola hava rättighet att ingiva påminnelserna till länsstyrelsen i ett främmande län. Förhållandet är detsamma i Skåne. Det finns vissa kommuner i Kristianstads län, som i detta avseende tillhöra ett bolag i Malmöhus län, och vissa kommuner i Malmöhus län, som tillhöra bolag i Kristianstads län.

Så vitt jag kan finna, uppstår det sålunda en hel massa sådana här små besvärligheter, och jag skulle verkligen på allvar vilja ifrågasätta, om det finnes någon anledning att göra en utredning för att klara upp alla dessa småsaker för att sedan komma fram till ett tillstånd, som skulle medföra äventyrligheter, besvär och kostnader, när man inte vinner något i sak. När det nu är fastslaget, att varje kommun har en självskriven rätt att göra påminnelser beträffande oktrojansökan, finnes det väl icke någon anledning, att man skall utforma detta system till något slags legaliserat system vid sidan av det som gäller.

Jag tycker icke, att man skall gå åstad och lagstifta för lagstiftningens egen skull, utan det skall vara mening bakom den förändring, som man vill genomföra.

Jag vill dessutom tillägga, att reformen ur nykterhetssynpunkt är ganska tvivelaktig. Det blir inte bara så, att kommuner komma att yttra sig och hos Konungens befallningshavande anhålla om inskränkningar i de villkor, som hemortskommun har föreskrivit, utan det blir tvärtom också så, att det kommer att bli ett skall från den motsatta sidan om utvidgningar. Det vill säga att man skulle åstadkomma att det på ett mycket otrevligt sätt ständigt och jämt drages in i kommunerna debatter om oktrojansökningar från bolag, som dock ligga åtskilligt därifrån.

Jag tror det finns alldeles tillräckliga skäl för att avslå såväl den föreliggande motionen som reservationen. När det dessutom är så, att ett bifall ändå icke kan leda till något resultat, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Johanson** i Huskvarna: Herr talman! Då första kam-maren redan behandlat frågan och avslagit motionen, kan det ju inte

Om ändring i förordningen ang. försäljning av rusdrycker. vara så mycket att göra åt saken. Jag vill emellertid säga, att anledningen till att vi nu återigen framkommit med detta krav är det missnöje vi förmärkt och som tagit sig uttryck på många sätt med de nuvarande bestämmelserna.

(Forts.)

Det torde vara svårt bestrida, att icke kringliggande kommuner i stort sett ha samma intressen att bevaka som hemkommunen ifråga om bolags skötsel och rörelse. Vi hava hela tiden tänkt oss, att med en lagändring, sådan som den vi föreslagit, det skulle kunna åstadkommas ett bättre samarbete mellan bolagsstyrelser och nykterhetsnämnderna i bygderna. Helt visst skulle en sådan ändring verka, att bolagsstyrelserna skulle försöka sköta rörelsen så, att när oktrotiden var ute, man hade utsikt att få oktrotjen förnyad.

När nu reservanterna komma med en så försiktig begäran, att Konungens befallningshavande skulle utsätta tid, inom vilken dessa kommuner skulle hava rätt att yttra sig, så anser jag, att man borde kunna vara med om detta, i all synnerhet som andra kammaren för två år sedan godkände detta nu framställda krav.

När jag hörde på herr Sköld och de argument han framförde för sitt avslagsyrkande, fick jag i stort sett det intrycket, att man vill ingenting göra åt denna sak. Man söker därför upp det ena och det andra som skäl mot. Herr Sköld anförde bland annat, att ändringen skulle medföra stora kostnader. Jag skulle med anledning härav vilja säga, att hela denna rörelse kostar sannerligen svenska folket så mycket, att, i fall det skulle kunna åstadkommas någon bättring i fråga om denna rörelse genom den av oss ifrågasatta lagändringen, man, med de ringa utgifter som skulle uppstå, skulle göra en vinst.

Man har vidare sökt upp det skälet, att det skulle kunna förekomma fall, där vissa kommuner skulle behöva yttra sig till en främmande länsstyrelse. Jag kan icke inse, att det skulle finnas något hinder för vederbörande kommun, om den anser sig tillhöra ett försäljningsområde i ett annat län än det egna, att yttra sig till den främmande länsstyrelsen. Alla de argument som framförts mot förslaget, vittna om att man ingenting vill göra.

Nu vill jag säga, att det är icke bara nykterhetsfolket i kommunerna, som skall få rätt att yttra sig, utan samtliga, som hava intresse av frågan. Allt beror härvidlag på de intressen, som finnas i kommunerna. Därför ha vi icke med vårt krav varit partiska. Vi ha icke velat åstadkomma rätt till yttrande bara för nykterhetsvännerna, utan vi ha ansett, att var och en skall få rätt att yttra sig, vilken åsikt han än har.

Jag ber, herr talman, att på grund av det anförda få yrka bifall till reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Olsson* i Ramsta, *Jonsson* i Hökhult, *Jonsson* i Mörkhult, *Carlström* i Helgagård, *Pettersson* i Broaryd, *Bärg* i Katrineholm, *Hamrin*, *Rydström*, *Nilsson* i Vibberbo, *Hansson* i Bäck, *Igel*, *Persson* i Björnsbyholm och *Andersson* i Kroken.

Herr **Sköld**: Jag kan inte underlåta att påpeka detta märkvärdiga förhållande, att om det föreslås en åtgärd och man skall motivera den, så motiverar man egentligen en helt annan sak. Herr Johanson i Huskvarna säger, att visst ha alla kommuner ett intresse av hur bolagen skötas. Detta bestrida vi ju inte; vi bara säga att man med det förslag, som föreligger, icke skulle åstadkomma någon förändring i sak. Man har rätt att yttra sig nu, och man får rätt att yttra sig i fortsättningen. Yttrandet blir jämväl i fortsättningen utan bindande verkan för länsstyrelsen och framför allt för hemortskommunen, som har mest att säga.

Så säger herr Johanson i Huskvarna i nästa andedrag, att den föreslagna anordningen skulle framtinga samarbete mellan nykterhetsnämnderna i kommunerna och bolagen, och att bolagen skulle tvingas att taga hänsyn till kommunernas önskingar, ty annars kunde det hända, att de ej finge oktroj. Men dessa kommuner få ju ingen rättighet att hava avgörande inflytande på oktrojfrågan. De få allenast rättighet med den föreslagna lagändringen att göra samma påminnelser, som de hava rätt att göra nu. De komma icke att hava någon inverkan på själva sakfrågan. Därför tycker jag, att det är egentligen icke riktigt rättvist, när man kommer och säger, att våra motiv äro beroende därpå, att vi ingenting vilja göra. Här äro icke föreslagna några åtgärder, som skulle lända till det resultat, som herr Johanson i Huskvarna avser. Vad jag ville poängtera är just detta, att när man ej kan åstadkomma en saklig förändring av det nuvarande tillståndet med den föreslagna förändringen, så skall man icke taga en förändring, som sålunda är sakligt obefogad, och som bara drar med sig kostnader och besvär. Jag tycker sannerligen, att det får väl vara en liten smula sakliga skäl för förslag, som göras, och att man inte bör anlägga endast vissa ovidkommande synpunkter, som icke ha med själva saken att göra.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr **Johanson** i Huskvarna: Herr talman! Gentemot vad herr Sköld nu sade beträffande vad man komme att vinna med en lagändring i den riktning vi föreslå, så vill jag säga, att det kan vara svårt att yttra sig om redan nu. Ett bifall till förslaget innebär dock en gärd av rättvisa mot dessa kommuner, som hava intresse av saken, för övrigt samma intresse, som hemkommunen har beträffande den ifrågasvarande rörelsen. De bliva därigenom i lag tillerkända rätten att framföra dessa sina önskemål hur rörelsen bör handhas.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Johan Bergman avgivna, vid betänkandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Om ändring i förordningen ang. försäljning av rusdrycker.
(Forts.)

Om ändring i förordningen ang. försäljning av rusdrycker.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Johan Bergman avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 136 ja mot 58 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat:

bankoutskottets memorial, nr 13, angående avskrivning av osäkra fordringar vid riksbankens huvudkontor;

första lagutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län; och

andra lagutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om minskning av tjänstgöringstiden för värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 9.

Ang. gymnastikinspektionen vid folkskolorna.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning dels av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående överflyttande å statens folkskolinspektör av gymnastikinspektionen vid folkskolorna, dels av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avskaffande av eller inskränkning i gymnastikinspektionen vid folkskolorna.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 164, hade herr *Wagnsson m. fl.*, föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att den inspektion, som nu ålåge folkskolans gymnastikinspektörer, måtte överflyttas på statens folkskoleinspektörer.

Vidare hade i en likaledes inom andra kammaren väckt motion, nr 165, av herr *Johanson i Hallagården m. fl.* föreslagits, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t

måtte taga under öfvervägande, huruvida den speciella gymnastikinspektionen för landets folkskolor skulle kunna helt avskaffas eller åtminstone i väsentlig mån inskränkas, varigenom motsvarande besparingar av anslaget kunde vinnas.

*Ang.
gymnastik-
inspektionen
vid
folkskolorna.
(Forts.)*

Andra kammarens första tillfälliga utskott, som i ett sammanhang till behandling förehåft ifrågavarande motioner, hemställde, att kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrift till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och på vad sätt kostnaderna för gymnastikinspektionen vid de till folkundervisningen hörande läroanstalterna lämpligen skulle kunna nedbringas, utan att vården om lärjungarnas fysiska fostran försämrades, samt därefter vidtaga de åtgärder, som av utredningen kunde föranledas.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Wagnsson: Herr talman! Det har under de senaste åren ofta klagats öfver skolbyråkratien och dess sätt att arbeta. Det synes mig, som om dessa klagomål i många avseenden voro oberättigade. Gymnastikinspektionen är emellertid ett exempel på den öfverbyråkratisering, som hotar det svenska undervisningsväsendet. Det synes mig vara en farlig princip, om inspektionsväsendet får grenas ut sig så, att staten får en facklig inspektion snart sagt i varje övningsämne.

När 1914 gymnastikinspektionen inrättades i vårt land, skedde det utan riksdagens medverkan. Kungl. Maj:t beslöt nämligen då, att särskilda personer skulle vara gymnastikinspektörer vid de för folkundervisningen avsedda läroanstalterna. Dessa inspektörer skulle icke erhålla avlöning utan endast få rese- och traktamentsersättning. Utgifterna härför ha under de sista åren växt i en ganska oroväckande grad, som också riksdagens revisorer i årets revisionsberättelse påpekat. Det synes mig därför önskvärt, att en reformering komme till stånd, som öfverflyttar gymnastikinspektionen till folkskolinspektörerna. Då de i min motion angivna synpunkterna av utskottet blivt beaktade, har jag icke annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Molin: Då jag undertecknat motionen vill jag endast säga, att jag anser, att det genom folkskoleinspektionen är tillräckligt sörjt för inspektion av gymnastikundervisningen. En del skolor i landet sakna visserligen nödiga lokaler för gymnastikundervisningen, så att barnen få ofta hålla till utanför skolorna, varigenom gymnastiken i hög grad försämrades. Jag menar dock, att man kan förutsätta, att vår folkskoleinspektion har så stor sakkännedom, att den bör kunna inspektera gymnastikundervisningen också, och ägna uppmärksamhet även åt gymnastiken. Ämnet finnes ju numera upptaget å skolornas läsordning med särskild tid härför, och lärarepersonalen är helt visst tillräckligt kvalificerad, så att man ej behöver befara att ungdomens

Ang.
gymnastik-
inspektionen
vid
folkskolorna.
(Forts.)

fysiska fostran äventyras. Som saken nu ligger och då det föreslagits skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning angående nedbringande av kostnaderna för gymnastikinspektionen, har jag icke annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 10.

I fråga om
kontrollen å
kommunernas
ekonomiska
förvaltning.

Härpå förekom till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om mera effektiv kontroll å kommunernas ekonomiska förvaltning.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 88, hade herr Hage föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vilket sätt bestämmelserna om kommunal revision och väljande av revisorer m. m. skulle kunna ändras på sådant sätt, att effektivare bestämmelser åstadkommes med avseende på kontrollerande och revision av kommunernas ekonomiska förvaltning.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade emellertid avgivits:

av herr *Vennerström*; och

av herr *Andersson* i Igelboda.

Utskottets hemställan föredrogs, varefter

Herr *Vennerström* yttrade: Jag har tillåtit mig att vid detta betänkande knyta en liten blank reservation. Den innebär, att jag icke godkänner det avstyrkande, till vilket utskottet kommit, och vidare, att jag ännu mindre godkänner den i motiveringen snäva hållning, utskottet intager till motionärens förslag.

Jag vill då först starkt understryka, att motionären utgår i sina yrkanden om förbättrade revisionsanordningar från att det råder uppenbara missförhållanden i kommunerna. Det har icke bara inom enskilda företag utan även inom de allmänna och kommunala institutionerna icke varit ovanligt, att det uppstått en del ekonomiska missförhållanden icke minst i förskingringshänseende. Jag tror, att i de trakter, där motionären är hemma, har man särskilt stor anledning att hålla blickarna fästade vid dessa missförhållanden. Det har inträffat i den ena kommunen efter den andra den ena större försking-

ringen efter den andra. Sådana missförhållanden som i Jockmock, Överkalix, Luleå och Norsjö och andra kommuner vittna om att revisionen i de kommunerna fungerat på ett allt annat än förtroendeväckande sätt. Det gör, att utgångspunkten i motionärens hemställan berättigar till sorgliga reflexioner.

Det återstår då att pröva, om ingenting kan göras i den riktning motionären hemställt, och jag vill bestämt understryka, att det finnes starka skäl för att utseendet av revisorer för det kommande året bleve i kommunallagarna utan tvekan fastslaget såsom riktigt. Nu hänvisar utskottet till ett betänkande från 1921, där utskottet understryker, att denna rätt för kommunerna att utse revisorer för det kommande året redan nu tillkommer kommunerna. Det må så vara, men sedan kommer utskottet och säger, att för den händelse kommunalförfattningarna lämna utrymme för någon tvekan etc. — det vill säga, att utskottet självt anser, att viss tvekan föreligger. Är det icke då lämpligt att denna tvekan fullkomligt undanröjes, så att det i kommunalförfattningarna bestämt stadgas rätt för kommunerna att utse revisorer för det kommande året?

Så är det en fråga, om icke revisorernas befogenhet skulle kunna uttryckligen vidgas i kommunallagarna. Även i det fallet konstaterar utskottet, att den gällande lagstiftningen torde medgiva möjlighet för revisorerna att i erforderlig utsträckning göra sig förtrogna med förvaltningens gång i de områden granskningen skall avse. Detta gör, att i det fall, att man har revisorer med skinn på näsan, energiska och skarpa herrar, är det sannolikt, att kommunens för ekonomien ansvariga medlemmar komma att ställa sig revisorernas önsningar till efterrättelse. Men i sådana fall — och de äro nog många — då man har snälla och hyggliga och beskedliga revisorer och lagen icke uttryckligen medgiver dem rätt att få se papperen redan från början, då kan det hända, att revisorernas framställningar stöta på patrull från de för ekonomien ansvariga herrarnas sida. Jag tror, att även i det fallet är det av behovet påkallat att i kommunallagarna uttryckligen få fastslagen en vidgad befogenhet för revisorerna att verkligen få titta på papperen.

Så har motionären hänvisat till den utvägen, att kommunerna skulle få anlita s. k. auktoriserade revisorer, och jag tror, att den tanken är värd att understödjas i möjligaste mån. Det har utskottet bestämt medgivit, men nu ligger den saken så till, att dels begagna redan stadskommunerna i allmänhet auktoriserade revisorer och dels begagna även de bättre ställda landskommunerna sådana. Jag har mig även bekant, att landskommunernas för icke så länge sedan bildade förbund även tagit fatt på den frågan att hålla auktoriserade revisorer till förfogande för sådana kommuner, som önska erhålla bättre kvalificerade revisorer. Under sådana förhållanden vill jag på denna punkt inskränka mig till att understryka motionärens tankegång och för övrigt lita till frivillighetens väg.

Slutligen ber jag att med denna motivering få yrka bifall till motionärens hemställan.

I fråga om kontrollen å kommunernas ekonomiska förvaltning.

(Forts.)

I fråga om kontrollen å kommunernas ekonomiska förvaltning.

(Forts.)

Vidare anförde:

Herr **Magnusson** i Skövde: Jag vill endast göra ett meddelande med anledning av utskottets uttalande, att kommunerna redan nu hava rätt att välja revisorer för det kommande året. En kommunalman från Skaraborgs län skrev nyligen till mig och meddelade, att i en kommun i Skaraborgs län hade man begagnat sig av denna förmenta rätt att välja revisorer på förhand, men valet blev överklagat och regeringsrätten har upphävt detsamma. Jag har icke haft tillfälle att hos regeringsrätten närmare undersöka, hur detta fall ligger, men jag anser, att denna upplysning kan ha ett visst värde när man i utskottet talar om att kommunerna hava denna rätt att på förhand utse revisorer. Jag har endast velat meddela, att regeringsrätten tydligen anser, att denna rätt icke förefinnes.

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! Otivelaktigt har icke denna motion väckts utan tämligen starka skäl. De sorgliga händelser, som inträffat i vissa kommuner och som herr Vennerström åberopade, ha varit anledning nog till att väcka denna fråga på tal. Emellertid är jag tämligen tveksam om vissa av de åtgärder, som den ärade motionären påyrkat. Det är ju åtskilliga uppslag, som i motionen angivits, och jag skall endast i korthet beröra några av dessa.

Motionären påyrkar bl. a., att länsstyrelsen skulle i vissa fall få rätt att ingripa i fråga om revision av kommunernas förvaltning. Jag tror icke, att synnerligen mycket skulle kunna vinnas på den vägen, men däremot är jag tämligen övertygad om att från de flesta kommuner skulle det möta ett mycket bestämt motstånd varje förslag, som skulle gå i riktning att kringskära kommunernas självständighet eller som innebure rätt för statsmyndigheterna att kunna ingripa i den kommunala förvaltningen. Jag tror, att självbestämmanderätten hos kommunerna är så inrotad, att det icke går att röra vid den saken.

Så är det ett annat uppslag, som motionären kommit med, men som jag icke heller tror, att man kan komma långt med. Jag åsyftar förslaget, att kommunerna under vissa villkor skulle vara skyldiga anlita auktoriserade revisorer. Det kan nog många gånger behövas, att sådana sakkunniga personer anlitas, men jag tror, att om det bleve en skyldighet för kommunerna att göra detta, skulle det bliva rätt så ekonomiskt betungande för många kommuner så som förhållandena nu ligga till. Den saken tror jag kan lösas på ett betydligt enklare sätt genom sådana sammanslutningar, som för närvarande finnas såväl mellan stads- som landskommuner. Det borde vara en uppgift för dessa kommunalförbund att tillhandagå kommunerna med hjälp i fråga om revision, och det kunde ordnas på ett tämligen enkelt sätt utan statsmakternas ingripande. Jag tror, att åtskilligt kunde vinnas, om kommunerna finge hjälp i fråga om bokföring. Det kunde av Landskommunernas förbund utarbetas ett enkelt bokföringssystem, att användas i kommunerna. För närvarande tillämpas det en mångfald olika system, för att icke säga, att många kommuner icke använ-

da något system alls. Jag tror som sagt, att åtskilligt kunde uträttas på den vägen.

Det är emellertid ett förslag, som motionären kommit med, till vilket jag i utskottet yrkat bifall, och det är anledningen till att jag avgivit en reservation. Det föreslås, att revisorerna skulle väljas före det års ingång revisionen omfattar. Det är en sak, som jag tidigare intresserat mig för, och 1921 väckte jag en motion i det syftet. Jag tror nu icke, att det går att på den vägen komma så långt ifråga om att förhindra förskingringar, men jag anser det såsom en naturlig sak, att revisorerna böra väljas i förväg, så att de få tillfälle följa med förvaltningen mera intimt än som sker enligt nu gällande ordning. Revisorerna bliva nu endast siffergranskare och icke verkliga revisorer. Denna uppfattning har delats av konstitutionsutskottet såväl nu som 1921, men utskottet anser, att den rätten redan förefinnes för kommunerna att välja revisorer i förväg. Jag tror emellertid, att saken är tämligen omtvistad. Jag var visserligen 1921 med i konstitutionsutskottet och biträdde dess betänkande, däri konstitutionsutskottet förklarar, att kommunerna redan ha den rätten att välja revisorer i förväg, men ju mera man tränger in i det spörsmålet, desto mera tveksam står man därför. Om man jämför paragraferna 71 och 72 i förordningen om kommunalstyrelse på landet samt motsvarande paragrafer i övriga kommunalförfattningar, vilka handla om revisionen, får man ovillkorligen det bestämda intrycket, att meningen är, att revisorerna skola väljas i slutet av det år, som revisionen omfattar. Och om man går tillbaka till den tid, då kommunalförfattningarna tillkommo, så framgår det tydligt av frågans behandling, att avsikten varit, att revisorerna skulle väljas vid decemberstämman för det år, revisionen avsåg att omfatta. Ett prejudikat från regeringsrätten i denna sak ger heller icke större klarhet över detta spörsmål. För min del har jag tolkat detta regeringsrättens utslag såsom ett klart ståndpunktstagande till spörsmålet och att regeringsrätten sagt ifrån, att kommunerna icke äga rätt välja revisorer före det års ingång, som revisionen omfattar. Inom konstitutionsutskottet har dock majoriteten haft en annan uppfattning rörande tolkningen av detta prejudikat, och jag skall därför för närvarande icke vidare ingå på spörsmålet. En sak torde dock vara klar, nämligen den, att i kommunerna kommer man att tolka detta prejudikat såsom förbud för kommunerna att välja revisorer i förväg. Och det kommer därför sannolikt snart att bli ett slut på de strävanden, som de senaste åren gjort sig gällande, att komma in på detta nya system att välja revisorer i förväg. Jag tror det vore synnerligen önskvärt, att det bleve klarhet på den punkten. Då det emellertid icke gått att få majoritet i konstitutionsutskottet för ett sådant förslag, anser jag mig icke heller böra göra något yrkande i sådan riktning. Konstitutionsutskottet har för övrigt uttalat den förhoppningen, att därest det råder oklarhet i saken, torde Kungl. Maj:t icke uraktlåta att få denna sak ordnad i samband med den revision av kommunallagarna, som 1921 års riksdag begärt. Nu är emellertid att märka, att denna revision endast är avsedd att vara en formell

I fråga om kontrollen å kommunernas ekonomiska förvaltning.

(Forts.)

I fråga om kontrollen å kommunernas ekonomiska förvaltning.
(Forts.)

överarbetning av kommunallagarna och icke avser reella ändringar i desamma. Jag hoppas dock, att denna sak skall beaktas, då frågan om revision av kommunallagarna kommer före. Och jag hoppas även, att denna revision kommer så fort som möjligt, ty det är ett starkt känt behov i kommunerna att få klarhet på åtskilliga dunkla punkter. Och jag vill därför uttala den vädjan och den förhoppningen, att den revision av kommunallagarna, som år 1921 av riksdagen begärdes, snarast måtte sättas i gång, och att vi snart få se resultatet därav.

Med uttalande av denna förhoppning, och som frågan nu ligger, anser jag mig ej kunna göra något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag skall icke säga många ord i frågan men jag skall be att få betona, att innan jag väckte denna motion, samtalade jag med personer, som satt sig in i denna fråga om revision av kommunallagarna, och fick klarhet om, att denna fråga icke har varit föremål för någon behandling och antagligen inte heller kommer att bli det. Från den utgångspunkten väckte jag denna motion, och när jag väckte den, visste jag, att det förefanns inom en del kommuner här i landet på grund av inträffade förhållanden en mycket stark opinion, som påfordrade, att det gjordes något på detta område.

Av de upplysningar, som nu här lämnats av den föregående talaren, har framgått, att det är antagligt, att systemet att välja revisorer i förväg kommer att övergivas i kommunerna efter vad som nu inträffat, d. v. s. efter regeringsrättens utslag i frågan, och då menar jag, att det kunde finnas anledning att från riksdagens sida göra ett uttalande i frågan och få fram saken. För min del måste jag nämligen säga, att detta system att revidera i efterskott, sådant det tillämpas i kommunerna, det resulterar i mycket liten effekt. Det blir i stort sett intet annat än en siffergranskning, det blir icke möjligt för vederbörande revisorer — eller åtminstone äro utsikterna mycket små — att kunna slå ned på något inom kommunerna, och det bestyrkes ytterligare av det faktum, att det kunnat konstateras, att en del av dessa förskingringar, som nyss upptäckts i kommunerna, ha pågått ända sedan år 1918, utan att saken kunnat upptäckas. Då förstår man, att det måste vara så, att här är det revisionssystem, som nu användes, icke tillfredsställande. Då är det bättre att man använder sig av detta andra system, att man sätter till revisorer framåt som kontrollanter, vilka när som helst kunna gå upp till en penningredogörare och säga: »Nu skola vi se böckerna, lägg fram pengarna! Har Ni dem i bank d. v. s. ha de gjorts räntebärande eller var finnas de?» Har man en revision, som verkar på detta sätt med kontrollerande revisorer, vilka kunna komma som en tjuv om natten, då blir det en helt annan effekt över revisionsverksamheten, än den effekt, som kan bli följden av det revisionssystem, som i allmänhet existerar för närvarande inom kommunerna.

Utöver detta har jag för min del även framfört en del andra upp-

slag i denna motion, en del uppslag, som, om de effektuerades, enligt min mening skulle leda till ökad effekt av revisionsverksamheten. Jag har tänkt mig, att länsstyrelserna skulle kunna under vissa förhållanden gripa in och göra något även på detta område. Nu vet jag väl, att i kommunerna är man mycket rädd för, att länsstyrelserna skola få för stor makt över kommunerna, men när det gäller en fråga som denna, när det gäller att skydda medborgarna, menar jag, att denna fruktan är överdriven. Och givetvis skulle detta system ha den innebörden, att länsstyrelserna skulle få gripa in endast under vissa förhållanden. Det bleve mera i undantagsfall det skulle ske, men det skulle med andra ord bli ett slags överkontrollsystem, som skulle tillgripas, när det föreläge särskild anledning därtill.

Jag skall ej yttra mig vidare i denna fråga. Jag förstår, att saken nu icke går igenom, men jag tycker i alla fall, att när här finnes tillsatt en kommitté, som sysslar med åtminstone närliggande frågor, så kunde det vara riktigt, när frågan utvecklats så, som den gjort, att riksdagen uttalade sig för, att denna kommitté tager upp även detta spörsmål till diskussion och avgörande. Från denna utgångspunkt, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr Fast: Herr talman! Herr Hage har i sin motion yrkat, att vissa lagstiftningsåtgärder skulle vidtagas för att åstadkomma en effektivare kontroll och en bättre revision av kommunernas ekonomiska förvaltning. I detta motionärens allmänna önskemål tror jag, att alla kunna instämma, men då det gäller att utforma de åtgärder, som man anser böra på detta område vidtagas, då börjar man bli tveksam. Och de uppslag, som motionären givit i sin motion, äro, så vitt jag förstår, också av den beskaffenhet, att då man gör en närmare undersökning man knappt kan reflektera på en del av dem. Motionen tyckes ha såsom bakgrund för sin framkomst det förhållandet, att just under de senaste åren inträffat en rad av förskingringar och försnillningar av kommunernas förtroendemän. Nu tror jag, att man får säga, att detta mera har sin grund i den moraliska depression, som följt med världskriget och dess efterverkningar, samt det rubbade ekonomiska läge, varuti åtskilliga människor i kommunal förtroendeställning befunnit sig. Och det torde icke vara överdrivet, om man vågar göra det uttalandet, att då man får en förbättring på detta område, skall det medföra normala förhållanden även i detta avseende. Då man vidare gör en undersökning, en jämförelse i detta avseende mellan kommunernas förtroendemän och ansvariga personer inom den enskilda företagarverksamheten, tror jag, att man kan säga, att det icke är sämre ställt, då det gäller de kommunala förtroendemännen. Och detta tyder på, att det är svårt att råda bot genom lagstiftningsåtgärder i detta avseende, och att det kanske mera är en uppfostringsfråga. Motionären har här i sina uppslag bland annat anfört, att länsstyrelserna skulle kunna få vidgad befogenhet att vidtaga en revision, då detta kunde anses påkallat, eller då deras ingripande påkallades, eventuellt av någon minoritet inom den kommunala förvaltningen. Då det gäller att på det sättet utvidga läns-

I fråga om kontrollen å kommunernas ekonomiska förvaltning.
(Forts.)

I fråga om kontrollen å kommunernas ekonomiska förvaltning.

(Forts.)

styrelsernas befogenhet i den kommunala självstyrelsen, ser man, huru som kommunerna ganska våldsamt reagera. Jag vill erinra om de yttranden, som i allmänhet avgivits av kommunerna angående förslaget till polisväsendets omorganisation. Jag tror, att det är en sund princip detta hos kommunerna att värna om sin kommunala självstyrelse, och jag tror, att man kan säga, att i stort sett ha kommunerna tillvaratagit sina intressen på det sättet, att det knappast nu är berättigat att kringskära denna självstyrelse. Då det gäller detta initiativ från länsstyrelsernas sida, om det eventuellt, såsom under diskussionen framhållits, skulle göras på framtällning av en minoritet eller av vissa medborgare i en kommun, skulle detta mycket lätt kunna leda till, att det bleve politiska motiv, som gjorde sig gällande, och som skulle verka rätt störande på den kommunala förvaltningen och endast skapa misstro, en misstro, som överhuvud taget icke är berättigad. Jag tror, att denna väg icke är framkomlig, och jag tror, att kommunerna skulle alldeles särskilt reagera mot en sådan åtgärd. Och jag anser en sådan icke vara påkallad.

Sedan har i motionen framförts förslag om, att man skulle här i kommunallagarna göra den förändringen, att antingen de skulle få den innebörden, att revisorer ovillkorligen skulle utses året före det, då revisionen skall verkställas, eller också det skulle lämnas tillåtelse för kommuner, som så önskade, att på detta sätt välja revisorer. Konstitutionsutskottet har i år i likhet med vad som inträffade år 1921 ansett, att kommunallagarnas nuvarande avfattning icke lägger hinder i vägen för att välja revisorer på detta sätt, och erinrat om att ett stort antal kommuner redan nu utse revisorer på det sätt, som utskottet anser, att kommunallagarna giva rum för. Det har då av den ärade reservanten, som först hade ordet, och av motionären åberopats ett prejudikat i regeringsrätten, som skulle giva stöd för en annan tolkning, ett stöd som jag vet att man åberopat i landskommunernas kommunalförbund. Jag vill säga, att detta regeringsrättens utslag måste väl närmast tolkas på det sättet, att det innebär en ytterligare bekräftelse på den ståndpunkt, som i utskottet intagits, ty i den sak, som det där gällde, hade kommunen utsett revisorer i ett enda beslut för två år framåt, och regeringsrätten säger endast, att valet måste upphävas på grund av det sätt, varpå valet skett. Och detta tyder på, att det var oriktigheten i själva valet, som föranledde regeringsrättens beslut, och icke den omständigheten, att revisorer utsågos i förväg.

Då det gäller utvidgad rätt för revisorerna att under löpande år granska räkningar och ha tillgång till handlingar, tror jag, att det är något överflödigt. Jag har mig icke bekant något fall, då revisorer blivit nekade tillgång till handlingar under löpande år. Och det vore egendomligt, om det ej skulle vara möjligt för revisorerna att få tillgång till dessa handlingar. Jag är övertygad om, att om en kommunalkassör, en drätselkamrer skulle vägra revisorerna sådant tillträde till handlingarna, skulle detta komma att anmälas till den beslutande kommunalförsamlingen. Och jag är livligt övertygad om, att nog skulle dessa papper kunna framskaffas till re-

visorerna. Men då det gäller att utforma lagbestämmelser, som med- ökat inflytande åt revisorerna, tror jag, att man inte utan vidare kan vara färdig att gå in för denna linje, ty det kan hända, att det bleve så att säga en tillgång på både gott och ont. Utvägen skulle nämligen kunna komma till användning, då skäl därtill ej föreligga. Dessutom är det, som jag förut nämnde, i varje fall icke mig bekant, att revisorerna hittills beretts några verkliga svårigheter på ifråga- varande grund. Revision har otvivelaktigt kunnat försiggå även under det löpande året.

Jag vill i detta sammanhang framhålla, att jag tror det icke är möjligt, såsom motionären anser, att helt undgå förskingringar och försnillningar genom en effektivare kontroll och ett effektivare revisionssystem. Man får väl ändå anse, att inom den stora privata affärs- och företagareverksamheten alla de effektiva åtgärder äro vidtagna, som kunna komma i fråga på hithörande område, men detta hindrar dock icke, att försnillningar och förskingringar förekomma där i betydligt större utsträckning än vad fallet är inom den kommunala förvaltningen. Jag tror därför inte, att den vägen är fram- komlig.

Nu har emellertid utskottet haft även ett annat skäl för sitt av- styrkande. Det skulle ju här bland annat gälla ändringar i kommunalförordningarna av den innebörden, att det skulle föreskrivas tvång för kommunen att utse revisorer ett år i förväg — ett ändringsförslag, som de föregående talarna berört. Vi ha emellertid mycket snart att emotse förslag om en åtminstone formell revision av kommunallagarna i sin helhet. Jag skall också vid detta tillfälle tillåta mig att på det allra kraftigaste understryka behovet av att denna revision kommer så snart som möjligt, redan till nästa år. Det råder ute i kommunerna ett ganska allmänt osäkerhetstillstånd; man känner icke till vad kommunallagarna verkligen innehålla. Det förhåller sig nämligen som bekant så, att de ofta förekommande ändringarna i kommunalförfattningarna icke vid alla tillfällen stå i god överensstämmelse med varandra. Det finns intet intresse ute i kommunerna att nu fördjupa sig uti kommunallagarna genom att t. ex. skaffa sig tillgång till nödiga uppslagsböcker och lagböcker, helt enkelt av den anledningen, att man väntar denna revision. Det är därför synnerligen angeläget, att densamma kommer så snart som möjligt, så att man ute i kommunerna blir i tillfälle att under de närmaste åren i lugn och ro fördjupa sig i kännedomen om kommunallagarna.

Jag tror verkligen, att de synpunkter, som motionären sist fört på tal, böra komma upp just i samband med den allmänna revisionen. Jag anser också, att det varit fullt befogat, då utskottet tidigare i fråga om andra sådana motioner, som avsett mindre ändringar och jämkningar i kommunallagarna, sagt ifrån, att dylika reformer lämp- ligen böra anstå, till dess man kan taga det hela på en gång i sam- band med den allmänna revisionen. Enligt min uppfattning är så fallet även för denna frågas del; det bör först i det sammanhanget tagas upp till prövning, huruvida man har skäl att vidtaga ändringar i kommunallagarna, vad revisorernas tillsättande angår — detta är

I fråga om kontrollen å kommunernas ekonomiska förvaltning.
(Forts.)

I fråga om
kontrollen å
kommunernas
ekonomiska
förvaltning.
(Forts.)

nämligen det enda, som jag anser möjligt att åstadkomma i det syfte motionären vill främja.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Den fråga, som det här rör sig om, är verkligen av stor betydelse. Jag beklagar blott, att i denna motion intagits mångt och mycket, som jag i likhet med utskottets talesman icke det allra minsta vare sig kan följa eller ens reflektera på. Jag vill därför på förhand säga, att vad jag här yttrar har avseende endast på en särskild punkt i motionen — de övriga funderingarna tager jag bestämt avstånd från.

Den som är gammal kommunalman gör snart den erfarenheten, att revisionen synnerligast ute i landsbygdskommunerna nära nog är en pro forma sak. Man räknar ihop siffrorna i debet, och man räknar ihop dem i kredit, och när saldot stämmer med anteckningarna om kassabehållningen, anser man sig ha uppfyllt allan rättfärdighet och åttlytt bestämmelsen i kommunallagarna, att man skall granska »föregående års räkenskaper». Därmed är det punkt och slut. Det är så svårt att övertyga folket ute i bygderna, och detta även vad revision på andra områden än det kommunala beträffar, att revisorer över huvud skola ha något annat att göra än att titta på räkenskaperna och se efter, om slutsummor och verifikationer stämma. I de större kommunerna, även i landsorten, har man visserligen gått ett steg längre genom att antaga kassakontrollanter för detta ändamål. I så fall finns det ju alltid så att säga någon hake på det hela, men det är många skäl, som göra, att något dylikt inte kan tillämpas i de smärre landsortskommunerna. Under sådana förhållanden är det klart, att om ett anmärkningsvärt förhållande uppstått beträffande de kommunala affärerna sedan föregående års kommunala räkenskaper blivit reviderade på detta sätt, betraktar man det så, att egentligen ingenting vidare kan åtgöras i saken, för så vitt inte kommunalfullmäktige eller kommunalstämma utsett speciella revisorer för den ena eller andra uppgiften — och detta är naturligtvis något, som man drager sig för. Att vid en tidpunkt mitt under året undersöka någonting så enkelt som att summorna i kassabok och kassabehållning verkligen stämma — ja, detta är på det hela taget en okänd företeelse på de flesta håll. Nej, säger man, därtill ha vi ingen befogenhet, och i varje fall ha vi ingen skyldighet därvidlag; i lagen står ju bara, att man skall granska *föregående års räkenskaper* — det ha vi gjort och därmed må det vara färdigt!

Det är naturligt, att detta system kunde duga under den gamla naturhushållningen och vid tiden för kommunallagarnas tillkomst, men förfarandet är nog ohållbart under nuvarande förhållanden — det kan man inte komma ifrån. Detta gäller nog på alla möjliga områden men särskilt ifråga om de kommunala angelägenheterna.

När det då gäller att åstadkomma en reform i detta fall, tycker jag det är underligt, att herrarna resonera så mycket om att man bör välja revisorer i förskott så att säga, att de sålunda skola utses en längre eller kortare tid innan de börja fungera. Denna metod är

både otrevlig och medför, om jag så får uttrycka mig, en viss dubbelhet, som icke är lämplig. Det kan uppstå förhållanden av den art, att man har skäl för att anse, att revisorer icke böra utses »på lager». Däremot ligger det snubblande nära, att man vid revisionen av kommunallagarna kunde få bestämmelser liknande dem man har i bolagslagarna och som innebära, att den valde revisorn fungerar ända till dess en ny blivit utsedd. De kommunala revisorerna skulle väljas för viss tid, t. ex. ett år, och fungera under hela denna tid med omtrent samma skyldigheter, som bolagslagarna föreskriva. Varför skulle man nödvändigt utse revisorer i förskott? Hela den historien är alldeles obehövlig. Stadgas det återigen, att revisionsuppdraget gäller, till dess en ny revisor blivit utsedd, har man enligt min åsikt fyllt den lucka, som finnes, och då kan man *så småningom* komma fram till bättre förhållanden, så att man förstår, att det verkligen gäller att riktigt sköta revisorsuppdraget och inte bara titta på kolumnerna i föregående års räkenskaper. Märk väl, att jag använder uttrycket *så småningom*, ty i ett slag kan detta aldrig gå — där till äro de gamla idéerna alltför inrotade. Jag har själv sett i en kommun, där man räknade ihop siffrorna med stöd av räkenskaperna och fann allting vara rätt: det dröjde inte mer än en månad förrän det hela gick sönder, oaktat man, som sagt, formellt sett hade klarat av granskningen av räkenskaperna.

Jag förstod, att utskottets talesman själv ansåg, att allting inte var väl beställt som det nu är — så lade han nämligen sitt anförande — och jag har med dessa ord velat understryka, att vi ute i landsbygdskommunerna behöva en förändring på detta område. När man går att revidera kommunallagarna, bör man åtminstone icke använda det olyckliga uttrycket, att det blott gäller »föregående års räkenskaper», utan man bör avfatta bestämmelserna en smula vidare. Jag kan, som jag nämnde, inte i detta ögonblick inse, att något egentligt hinder skulle uppstå, om man även på detta område valde den metoden, att revisorerna skulle fungera, till dess vare sig kommunalfullmäktige eller kommunalstämma utsåge revisorerna nästa gång. Detta vore att slå in på en bättre bog, och därigenom skulle man nog i någon mån råda bot på det tråkiga sätt att handha revisionen, som nu på många ställen förekommer. Anser man sig kunna gå längre — därom vill jag inte yttra mig — kunde det kanske icke vara ur vägen att bestämma, att det skulle vara revisorns skyldighet att åtminstone någon gång under revisionsåret se till, om kassabok och kassa stämde. Jag är inte säker på, att det riktigt går an att komma med ovillkorliga stadganden i förevarande avseende, men åtminstone så mycket kunde dock antydvas, att revisorn har att övervaka, intill dess nästa revisor är utsedd, att överhuvud förvaltningen skötes på ett sätt, som skulle kunna godkännas på andra områden, där effektiv revision äger rum.

Jag har med dessa ord velat markera, att en ändring i förevarande avseende verkligen är starkt av behovet påkallad. Då jag givetvis förstod, att motionen kommer att avslås, och då jag icke önskade, att detta avslag skulle tolkas som uttryck för den allmänna

I fråga om kontrollen å kommunernas ekonomiska förvaltning.

(Forts.)

I fråga om kontrollen å kommunernas ekonomiska förvaltning.

(Forts.)

uppfattningen, att inte den allra minsta vare sig formella eller reella ändring i kommunallagarna på denna punkt bör komma till stånd, ville jag framföra dessa synpunkter. Det är givet, herr talman, att när jag vet, att en kommitté arbetar i det föreliggande ämnet, jag icke har något yrkande att göra.

Herr **Sehlin**: Herr talman! Jag har varit med om att avstyrka detta förslag inte därför, att jag tror, att tillståndet på detta område är bra som det är, men därför att jag kommit till den uppfattningen, att de föreslagna åtgärderna icke göra det bättre, åtminstone icke i någon väsentlig mån.

Jag tror nämligen, att de bestämmelser, som redan finnas rörande denna sak, kunna vara tillräckliga, om de utnyttjas som sig bör. Den kommunala revisionen försiggår emellertid många gånger på ett synnerligen slentrianmässigt och slött sätt. Det är dock inte gott att lagstifta så att hederligheten hålles kvar, när den börjar gå i landsflykt. Detta visa förhållandena inom affärslivet och på bankverksamhetens område, där man dock har revisorer utsedda ett år i förväg och under laga ansvar. Förslagen, att K. B. skulle gripa in härvidlag liksom att kommunerna skulle åläggas att anställa auktoriserade revisorer, synas mig göra allt för stort intrång på kommunernas självbestämmanderätt, och den är kringskuren nog som den är. En sådan reform skulle för övrigt också åsamka kommunerna ökade kostnader. Att revisorer redan nu kunna väljas året förut är redan vidrört, och behöver inte framhållas vidare. Utskottet är, såsom det påpekats, av den meningen, att kommunallagarna icke lägga hinder i vägen för kommunerna att utse revisorer för ett kommande år.

Om den synpunkt motionären sist framdrager vill jag också säga ett par ord. Det skulle vara möjligt, menar han, att utrusta revisorerna med större befogenheter att gripa in i kommunens förvaltning, särskilt att se till, hur kommunens medel användas och hur de kommunala myndigheternas beslut utföras. Ja, herr Hage yttrade, att revisorerna borde bli kontrollanter, som skulle övervaka hur dessa beslut verkställdes och medlen användes. Jag tror, att det kan ligga en viss fara även i en dylik anordning. Revisorerna skulle nämligen under sådana förhållanden bliva medansvariga med de olika organ, som hade att utföra kommunens beslut och förvalta dessa medel, och på den vägen skulle man kanske snart komma fram till behovet av överrevisorer för granskning även av revisorernas egen verksamhet.

Det är huvudsakligen av dessa skäl, jag biträtt avslagsyrkandet å motionen, och jag ber sålunda, herr talman, att få instämna i utskottets förslag.

Herr **Hage**: Herr talman! Endast några få ord. Jag skulle vilja säga till den föregående talaren och även till en del andra talare, att det har mycket liten betydelse, om konstitutionsutskottet anser, att man kan välja revisorer för ett år framåt, *om*, sedan man gjort detta i någon kommun, förfarandet överklagas och regeringsrätten

upphäver beslutet. Det är ju regeringsrätten i alla fall, som avgör, hur kommunallagarna skola tolkas och tillämpas. Jag menar alltså, att den omständigheten, att konstitutionsutskottet sagt ifrån, att man har rätt att välja revisorer i förväg, betyder så gott som ingenting i denna fråga. När man får den saken klarlagd för sig, tycker jag, att det vore anledning att åtminstone hålla på den punkten i motionen, som går ut på, att det intages i kommunallagarna bestämmelser, som verkligen fastslå, att ett dylikt förfarande är tillåtet. Herr Olsson i Kullenbergstorp ville inte, sade han, vara med om en del av de synpunkter, som framförts i motionen, men det kunde inte ha skadat, om han i *detta* fall stärkt reservanternas ställning genom att betona, att han ville vara med om åtminstone vissa saker. För övrigt är det bara en utredning, som motionärens yrkande avser.

För övrigt kan det visserligen hända, att om en revisor valts för granskning av föregående års räkenskaper, han kan anses ha rätt att komma och granska kassor och dylikt även det år, under vilket hans revision äger rum. Men det kan naturligtvis också tänkas, att om han en dag under det löpande året vill titta på kassan och böckerna, man kan svara honom: ni är ju vald för att granska endast *föregående års* räkenskaper och förvaltning. Det är sålunda möjligt, att en redogörare kan neka revisorn att under sådana förhållanden räkna kassan och granska räkenskaperna; han kan säga: vad ni nu vill granska faller inte under *föregående års* räkenskaper och förvaltning! Därför menar jag, att med ett förtydligande av lagen därhän, att det bleve fastslaget, att revisorn har den rätten, skulle synnerligen mycket vara vunnet. Jag tror, att detta skulle medföra en viss effekt. Det förhåller sig ju för övrigt på det sättet, att man på alla möjliga områden har kontrollanter, som helt plötsligt dyka upp och anhålla, att man skall lägga upp alla papper och meddela upplysningar. Detta system har dock en viss effekt. låt vara att det icke är så fullständigt, att det förebygger *alla* förskingringar. Dithän komma vi naturligtvis aldrig någonsin vare sig i fråga om kommunal eller annan revision.

Den reform jag yrkat på *kan* i alla fall medföra en viss verkan i riktning mot bättre förhållanden, och från den utgångspunkten ber jag, herr talman, att fortfarande få yrka bifall till reservationen.

Herr Sehlin: Herr Hage sade, att det betyder ingenting, om konstitutionsutskottet säger, att man har rätt att välja revisorer för kommande år, när regeringsrätten i alla fall upphäver ett sådant beslut. Då vill jag säga, att konstitutionsutskottet har prövat och undersökt ifrågavarande fall, som varit före i regeringsrätten. Därvid kom man till den slutsatsen, att beslutet upphävdes, icke därför att revisorer valts för kommande år utan därför, att de valts för två år genom en och samma valhandling. Det var på grund härav som beslutet upphävdes. Dessutom har ju utskottet uttalat önskvärdheten av, att ett förtydligande i detta fall kommer till stånd vid den allmänna revision av kommunallagarna, som är förestående.

I fråga om kontrollen å kommunernas ekonomiska förvaltning.

(Forts.)

I fråga om kontrollen å kommunernas ekonomiska förvaltning.

(Forts.)

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Jag tror, att man kommit att stirra alltför mycket på frågan om revisorernas ställning och deras betydelse, och att det är en synpunkt, vilken i detta sammanhang förbisetts, som jag vill påpeka.

Det är ju så, att de förvaltningar och styrelser, de olika organ, som ha kommunala medel om hand, äro ansvariga för de medel, som de ha att förvalta. Dessa organ ha i främsta rummet att tillse, att en tillförlitlig kontroll utövas över dessa medels användning, ty de äro kommunala förtroendemän och de bära med varandra det ekonomiska ansvaret för hur de sköta sin förvaltning. Jag kom just att tänka på denna synpunkt, då herr Sehlin sade, att även om man valde kommunala revisorer, som skulle fungera hela året om, hade man likväl ingen garanti för att de gjorde sin plikt utan att man kunde komma inför den situationen, att man behöfde välja överrevisorer för att kontrollera revisorerna. Nå, detta är ju helt enkelt den tendens, som vi nästan redan äro inne på, ty då vi ha ansvariga organ för förvaltningen av de kommunala medlen och dessa organ, som ofta bestå av flera personer, äro gemensamt ansvariga för kassan, ha väl dessa minst lika stort intresse som någon revisor att tillse förvaltningen av dem anförtrodda medel. Jag kan icke se annat, än att dessa böra lika mycket känna det ansvar, som vilar på dem som särskilt utsedda revisorer, ty revisorerna komma väl knappast i det predikamentet, att därest de icke fullgöra sitt uppdrag, som sig borde, de ådömas ersättningsskyldighet på grund av någon oegentlighet, som förkommit.

Jag har blott velat peka på denna synpunkt. Den har hittills icke alls framkommit, utan man har blott ensidigt talat om revisorerna. Man har trots, att genom en omläggning av revisionssystemet skulle allan rättfärdighet vara uppfylld. Jag vill endast ha sagt, att jag tror, att därest de möjligheter, som redan finnas, rätt utnyttjas, så är icke faran så stor. Jag tror knappast, att man genom att inrätta nya organ kommer att undgå att oegentligheter kunna förekomma.

Herr talman! Jag har intet yrkande, utan jag har endast velat göra detta påpekande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talman framställt propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Om ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen.

Vidare företogs till avgörande konstitutionsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 215, hade herr *Vahlstedt* föreslagit, att riksdagen

för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga nedanstående ändrade lydelse av § 12 riksdagsordningen:

Om
ändrad lydelse
av § 12
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

»Ledamot av första kammaren, som icke är bosatt å ort, där riksdag hålles, erhåller ett dagtraktamente av trettiotvå riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga fyratusen femhundra riksdaler, jämte ersättning för resekostnad till och från riksdagen vid dess början och slut ävensom resekostnadsersättning för tvenne resor till och från hemorten under pågående riksdag.

Resersättningen utgår efter andra klass å järnväg, första klass å ångbåt samt för skjuts till och från närmaste järnvägs- eller ångbåtsstation i hemorten efter fem kronor pr nymil.

Ledamot av första kammaren, som är — — — befallningshavande.»

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I fråga om motiveringen hade reservationer avgivits:

av herr *Engberg*; och

av herr *Reuterskiöld*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Vahlstedt**: Herr talman, ärade kammarledamöter! Eheru jag anser, att frågor av detta slag böra så litet som möjligt behandlas i kammaren, har jag dock icke kunnat underlåta att begära ordet. Jag anser nämligen, att konstitutionsutskottet alltför mycket förbisett, att denna fråga ändå kan ha en tämligen stor betydelse.

Jag hade visserligen icke någon vidare stark förhoppning om att utskottet skulle fullständigt godkänna min motion, ty åtminstone nu för tiden är det ytterst sällan, som konstitutionsutskottet tillstyrker några motioner. Men jag hade ändå trott, att utskottet skulle erkänna, att det fanns något berättigat i motionen, även om utskottet sedan kommit att avstyrka den på grund av någon möjligen pågående utredning. Utskottet har emellertid, såvitt jag kan förstå, fullständigt förnekat, att det finns något skäl för motionen. Jag har för min del icke i utskottets motivering kunnat finna något bevis för att min uppfattning i denna fråga är oriktig. Jag kan även för min uppfattning få stöd av 1919 års riksdag, där en fråga av samma art var uppe. Vid nyss nämnda riksdag väcktes en motion i denna sak av herr Molin i Dombäcksmark. Denna motion behandlades av bankoutskottet. I sitt utlåtande över motionen erkänner 1919 års bankoutskott, att fog finnes för motionen, men med hänsyn till en pågående utredning beslöt utskottet likväl att endast tillstyrka vissa ändringar beträffande ersättningen för reseffekter samt ersättningen för resor från hemorten till närmaste järnvägsstation och tvärton.

För att bevisa, vilken trasslig härva de nuvarande bestämmelserna utgöra, skall jag tillåta mig citera en del av det, som bankoutskottet i sitt utlåtande år 1919 intog av herr Molins i Dombäcksmark

Om
ändrad lydelse
av § 12
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

motion. Utskottet säger: »Till stöd för sin framställning har motionären anført följande: De bestämmelser om ersättning för resekostnad till och från riksdagen, som hittills tillämpats för riksdagens ledamöter, kunna i många hänseenden anses numera särdeles otillfredsställande. Dels hava bestämmelserna utfärdats vid olika tillfällen och hava behövt så många ändringar och tillägg, att det erbjuder svårigheter att taga rätt på dem alla, dels hava de för det mesta tillkommit under så olika förhållanden mot nutidens, att de i många fall icke uppfylla sitt ändamål att verkligen beräkna skälig ersättning för kostnaderna under resan. De nuvarande bestämmelserna, sådana de tillämpats eller i varje fall stå skrivna, äro följande: Skjuts: 3 kronor per skjutsmil (bestämt vid 1868 års riksdag, se 9 saml. nr 120). Ångbåt: ersättning för enkel hyttplats (bestämt vid samma riksdag). Järnväg: å statsbana: avgift för 1 klass snälltåg (1867 års riksdag). Sådan avgift beräknas även å delar av statsbana, där 1 klass ej förekommer (enligt fullmäktiges i riksgäldskontoret bestämmelse den 15 februari 1894). För resa å norra stambanan å längre sträcka än 300 kilometer utgår ersättning för plats i andra klassens vagn å persontåg med tillägg av $3\frac{1}{4}$ öre per kilometer (i enlighet med riksdagens beslut år 1865, i vilket dock orden 'blandat tåg' användes). Avgift för sovkupe å statsbana beräknas, då resan skett med sådant tåg att en dylik avgift måste erläggas (bestämt vid 1895 års riksdag). Privatbana: ersättning för bästa i taxan för respektive banor upptagna klass (bestämt vid 1881 års riksdag). Transport av reseffekter beräknas från och med 1900 års riksdag i överensstämmelse med resereglementet i svensk författningssamling, alltså enligt senaste upplaga av detta med 1 krona vid vardera av resans ändpunkter samt vid andra tillfällen, då sådan transport måste verkställas. Dessutom har vid enstaka tillfällen förekommit: Båtlega: för vilken ingen riksdagsbestämmelse finnes, men som av vederbörande riksdagsmän upptagits till självkostnadspris.» Det enda som möjligen skulle kunna imponera i dessa bestämmelser är deras höga ålder. För min del tycker jag, att dessa bestämmelser äro både oklara, olämpliga och svårfunna. Jag har därför velat sammanföra dem i en enda paragraf, och jag fann det då naturligt, att de skulle stå i 12 § riksdagsordningen, där ju det mesta, som här berörts, förut finnes omnämnt, fastän det är ofullständigt. Jag kan förstå, att grundlagen icke bör belastas mera, än alldeles nödigt är, men jag anser, att detta lilla tillägg, jag här vill göra, icke vare sig överbelastar eller förfular grundlagen i någon väsentlig grad åtminstone.

I motionen har föreslagits, att samtliga reseersättningar skulle utgå efter en och samma klass, och jag har ansett, att denna klass borde vara andra klassen. En del av reseersättningen utgår nu som känt är efter första klassen. Utskottet vänder sig i sitt utlåtande emot mitt förslag, och det citerar som stöd för sin uppfattning några uttalanden av 1868 års riksdag. Det heter därom i utskottsutlåtandet: »Med full avsikt hava dessa stadganden erhållit den avfattning, att riksdagsman må åtnjuta ersättning till högre belopp än de utgifter, som han haft för själva resan. Det synes billigt, heter det

härom i statsutskottets utlåtande nr 9 vid 1868 års riksdag, »att då någon traktamentsersättning under resedagarna icke utgår, utan den bestämda gottgörelsen innefattar ersättning för alla de kostnader, riksdagsman under resan får vidkännas, den, som icke vill av egna medel bestrida levnadskostnaden under resan, må äga någon utväg att, genom begagnande av andra klassens vagn på järnväg eller av blott halv hytt på ångfartyg, betäcka denna kostnad». Beträffande detta vill jag för min del framhålla, att jag icke kan finna det vara riktigt, att man så att säga på bakvägar och under oriktig benämning söker smuggla in inkomster åt vem det sedan vara må. Och vad sedan den berörda likställigheten mellan de olika resorna under riksdagen samt resan till riksdagen och hemresan från riksdagen beträffar, så kan jag för mitt förslag söka stöd hos riksdagen själv. Det var nämligen så, att när frågan behandlades vid riksdagen 1919 hade riksgäldsfullmäktige föreslagit just detsamma, som jag nu föreslagit angående resornas likställighet. Man befinner sig alltså härvidlag i angenämt och hyggligt sällskap.

Jag har nu, anser jag, framfört fullt tillräckliga skäl för en ändring i nämnda bestämmelser. Men de allra starkaste skälen för en förändring ligger dock i den nu gällande bestämmelsen, att riksdagsman vid besök i hemorten under pågående riksdag skall ha ersättning för de verkliga kostnaderna. Vad innebär detta? Jo, såvitt jag kan förstå, att en riksdagsman för sina resor under pågående riksdag har rätt att ådraga staten vilka kostnader som helst, utan att staten kan vägra att betala dessa kostnader. Om jag eller någon annan riksdagsman hittar på att taga bil, extratåg eller varför icke flygmaskin till hemorten under pågående riksdag, så kan, såvitt jag förstär, staten icke vägra att betala en sådan resa. Men även om vi endast hålla oss till järnvägarna, så anser jag det oriktigt, att under det att till exempel en ledamot av kammaren endast använder sig av tredje klassens biljett och sålunda ådrager staten en ganska obetydlig kostnad, så kan en annan ledamot använda sig av förstaklassbiljett med alla de olika tilläggen och åsamka staten minst 4 ¹/₂ gånger så stora kostnader. Jag skall tillåta mig att med endast tre exempel visa, hur detta verkar. Jag har nämligen från statens järnvägar införskaffat några upplysningar, som jag anser tillräckligt belysa frågan. Jag går då först till den plats, där jag själv hör hemma, nämligen Vinninga. Det gäller både resa hem och tillbaka, för vilka ju ersättning utgår. Om jag då som sagt tar Vinninga, så kan jag resa hem och åter för kronor 33:40, men det kan också kosta 153:10. Tar jag så en ort som Ystad, så kan resan dit fram och åter göras för 51 kronor 60 öre, men kan också gå till 202:90. Tar jag en plats som Kiruna, så kan man resa fram och åter dit för 71 kronor, men det kan också kosta 321 kronor. Dessa siffror utgöra, synes det, ett tillräckligt belägg för att min motion icke är utan varje betydelse.

Utskottet vänder sig också mot förslaget, att ersättningen skulle utgå för tvenne resor under pågående riksdag, oberoende av huru många resor som företagas. När jag skrev motionen, tänkte jag

*Om
ändrad lydelse
av § 12
riksdags-
ordningen.
(Forts.)*

Om
ändrad lydelse
av § 12
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

just, att denna invändning skulle komma, och jag vill för min del erkänna, att i princip är invändningen riktig, men i praktiken betyder den nästan ingenting, ty det är väl ytterst sällan, som någon riksdagsman icke reser hem två gånger under pågående riksdag. De flesta av kammarens ledamöter hava kommunala uppdrag i hemorten och i regel även någon borgerlig näring, som de icke kunna lämna alldeles åt sitt öde, därför att de åtagit sig riksdagsmannaupdrag. De få säkerligen icke göra allenast två resor till hemorten utan betydligt flera. Det har också för några år sedan varit uppe förslag om att utöka resornas antal. Den invändning, som utskottet har gjort mot mitt sistberörda förslag, synes därför icke vara av någon avgörande betydelse. Man skulle ju också kunna införa de bestämmelser, som för närvarande råda, nämligen att ersättningen skall utgå efter erhållen ledighet, men då vinner man enligt min uppfattning icke den kontroll, som varit huvudsyftet med min motion. Jag skall icke närmare ingå på detta huvudsyfte, såvida icke särskild anledning därtill gives.

Det är ännu en invändning, som utskottet gjort mot motionen, då det säger:

»Det synes utskottet uppenbart, att de grunder, efter vilka resekostnadsersättning skall beräknas, ej äro av beskaffenhet att lämpligen kunna i större utsträckning, än nu är fallet, regleras i grundlag, utan alltjämt böra bestämmas i en form, som gör det möjligt att utan svårighet anpassa dem efter växlande faktiska förhållanden. I följd därav saknar utskottet anledning att yttra sig om av motionären ifrågasatta ändringar i sådana bestämmelser — bland annat i fråga om vagnklass — som nu ej äro intagna i riksdagsordningen.» Jag förstår icke alls, vad utskottet har menat med detta uttalande, ty vad som här avses, är icke att fastställa något visst belopp, som skall tillfalla en kammarledamot, utan det är endast fråga om att bestämma i vilken vagnklass han skall ha rätt att färdas.

Till sist vill jag säga, att jag förstår, att det icke gagnar det syfte, som jag vill ernå, att nu yrka bifall till motionen mot utskottets enhälliga avstyrkande. Om jag tillhör kammaren under kommande riksdag, får jag försöka att på andra vägar få fram, vad jag vill ernå.

Jag skall alltså, herr förste vice talman, icke framställa något yrkande.

Herr förste vice talmanen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Engberg: Herr förste vice talman! Jag vill helt kort och gott be att få yrka bifall till utskottets hemställan. Men jag vill tillika fästa den ärade motionärens uppmärksamhet på att det ingalunda från utskottets sida har förelegat något underskattande av hans allmänna strävan i denna fråga. Vi kunna emellertid icke finna det vara en rimlig väg att belasta grundlagsparagrafer med dylika detaljbestämmelser. Vidare är det uppenbart, att frågan om, hur

detta ekonomiskt skall ordnas, sedermera kommer upp i ett annat sammanhang. För min del vill jag redan nu säga, att jag tror, att vi så småningom här liksom i andra länder nog få slå in på linjen att ordna saken genom stående fribiljetter på järnvägarna för riksdagsmännen.

*Om
ändrad lydelse
av § 12
riksdags-
ordningen.*

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört konstitutionsutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser rörande beredningen av regeringsärenden, särskilt jordfrågor eller andra ärenden av social natur.

*Ang.
beredningen
av vissa rege-
ringsärenden.*

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 162, hade herr *Lindhagen* föreslagit, att riksdagen ville

1) till vilande i grundlagsenlig ordning för sin del antaga följande ändrade lydelse av 10 § regeringsformen:

»Innan ärendena hos Konungen i statsrådet föredragas, skola de av den föredragande i erforderlig mån allsidigt beredas.»;

2) eller, om detta ej kunde bifallas, anhålla, att regeringen ville taga under övervägande de olägenheter, som kunde vara förbundna med den nuvarande beredningen av regeringsärenden, särskilt jordfrågor eller andra ämnen av social natur, samt för 1924 års riksdag framlägga förslag till de ändringar i regeringsformen och andra åtgärder, som av detta övervägande kunde föranledas.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro likväl följande reservationer:

av herr *Vennerström*, som hemställt, att utskottet måtte föreslå riksdagen att till vilande i grundlagsenlig ordning för sin del antaga följande ändrade lydelse av 10 § regeringsformen: »Innan ärendena hos Konungen i statsrådet föredragas, skola de av den föredragande genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk samt i erforderlig mån på annat sätt allsidigt beredas.»;

av herr *Sävström*;

av herr *Reuterskiöld*, som ansett, att viss del av utskottets motivering bort hava annan i reservationen angiven lydelse; och

av herr *Lyberg* likaledes i fråga om motiveringen.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Vennerström*: Herr talman! Jag har vid detta utskotts-
betänkande avgivit reservation i anledning av en motion av herr Lind-

Ang.
beredningen
av vissa rege-
ringsärenden.

(Forts.)

hagen, som går ut därpå, att man i 10 § regeringsformen skall infoga en bestämmelse, som garanterar, att en allsidig utredning av ärendena skall av statsrådet vid sidan av de fungerande ämbetsverken verkställas. Jag har för min del yrkat, att man bör behålla ämbetsverkens utredning och yttranden men på samma gång sörja för en allsidig utredning även vid sidan av ämbetsverkens utredningar.

Det spörsmål, som herr Lindhagen framlagt, är enligt min mening för en demokratisk lagstiftning ett synnerligen viktigt spörsmål, nämligen frågan huruvida vid lagarnas förberedande de folkliga intressena och synpunkterna skola med styrka kunna komma till tals eller huruvida det skall anses vara nog med att låta ämbetsverken, huvudsakligen eller enbart, sköta de förberedande åtgärderna för lagstiftningen. Enligt min tanke har herr Lindhagen förebragt tillräckligt starka sakskal för att visa, att det visst icke är bra såsom det förhåller sig för närvarande. Det är onekligen så, att vid en del remisser till officiella institutioner och organ man rätt ofta har den känslan, att de utlåtanden, som därifrån komma, icke stå i överensstämmelse utan tvärt om i strid med den allmänna uppfattningen inom de områden och de befolkningsgrupper, för vilka dessa officiella organ egentligen skola föra talan. När jag läser en del utlåtanden, avgivna å ämbetets vägnar, ifrån exempelvis vissa länsstyrelser — det gäller även mitt eget län — har jag icke kunnat underlåta att känna, som om dessa utlåtanden stodo i en bestämd motsättning gent emot uppfattningen inom majoriteten av befolkningen ifråga, och detsamma gäller, när man läser utlåtanden, som kommit från exempelvis hushållningssällskapens förvaltningsutskott. Man har här även ganska ofta det intrycket, att de utlåtanden, som komma från detta håll, representera rätt så ensidiga synpunkter, huvudsakligen bland de större jordägarna och de rikare besittningstagarna, samt icke representera synpunkterna hos de djupa och breda lagren bland den jordbrukande befolkningen.

Jag vill i detta sammanhang även säga, att jag har den känslan, att remisser till en del officiella institutioner — jag tänker då närmast på länsstyrelserna — borde kunna i väsentlig grad inskränkas. Jag läste nyligen i en av huvudstadens tidningar ett utlåtande över skolkommissionens stora förslag, som kommit från en av Sveriges länsstyrelser. Jag gör mig verkligen den frågan, och jag skulle vilja rikta den till landshövding Lübeck, om han vore närvarande här i kammaren, huruvida han anser, att det utlåtande över skolförslag, som kommit ifrån länsstyrelsen i Gävleborgs län, har något nämnvärt att lägga till eller draga ifrån det väldiga förslaget och den väldiga utredning, som där föreligger. Skulle det gälla ett rent ekonomiskt utlåtande, anser jag, att utlåtanden från det hållet skulle vara av värde, men när det gäller exempelvis en sådan fråga som denna, så tror jag, att det finns rätt många sådana, där en viss inskränkning av remisserna till länsstyrelserna och även till andra liknande organ skulle utan olägenhet ske.

Jag vill vidare säga, att den här frågan, som herr Lindhagen

framkastat, är av synnerligen aktuell natur, och den står i avgörande samband med en handling från regeringens sida, som varit rätt så mycket omdebatterad och från många håll applåderad. Jag syftar på regeringens åtgärder mot det s. k. kommittéväsendet, som många med visst fog anse vara en hydra och ett ogräs, som man skulle om möjligt rycka upp fullständigt med rötterna. Jag har nyligen tagit inträde i det s. k. regeringspartiet, men denna lilla omflyttning av mina politiska bopålar åstadkommer icke, att jag skulle tänka mig på något sätt förhindrad att på denna punkt understryka vad herr Lindhagen sagt i sin motion, och även lägga till ett och annan dessutom. Man har klandrat kommittéerna för mångt och mycket, och detta med fullt fog. De ha växt över alla rimliga gränser. Men den fördelen har i alla händelser kommittéväsendet, att det vid lagarnas förberedande låtit tillkomsten av stadgarna stå i överensstämmelse och beröring med de folkliga synpunkterna och de folkliga intressena, företrädta av talesmännen i riksdagen från olika partier, som ha representerat en viss praktisk erfarenhet i ärendet ifråga. Nu har regeringen funnit sig påkallad — icke så litet provocerad särskilt av de ärade ledamöterna av bondepartiet — att göra räfst och rättarting med kommittéerna. Jag erkänner, att en stark beskränning var av behovet påkallad, men jag vågar sätta i allvarligt tvivelsmål, huruvida det var nödvändigt från regeringens sida att härja bland de arma kommittéerna med samma våldsamt, som en gång i världen Simson härjade bland de filistéer. När man så beskurit och rent av med rötterna ryckt upp alla kommittéinstitutioner, har man enligt min tanke gått in för en sådan utveckling, som skapar fara för att ämbetsverken och ämbetsmännen samt byråkratismen få ett allt för starkt inflytande vid förberedandet av de olika lagar, som komma från den ena eller andra regeringen. Det är något märkligt, att en folklig landsregering varit den, som i detta fall inaugurerat en sådan tågordning, som i viss mån och icke så litet avkopplar de folkliga synpunkterna och låter istället ämbetsverkens synpunkter alltför starkt komma till tals. Och även det är icke så litet märkvärdigt, att det var bondegruppen i riksdagen, som alldeles speciellt varit intresserad i denna riktning — denna bondegrupp, som skulle vara en arvtagare av lantmannapartiets gamla traditioner — som riktat en bestämd spets gentemot allt vad ämbetsmänna- och byråkrativälde hette.

Nu befinna vi oss i alla fall på denna punkten, och när då fara föreligger att istället för folkets intressen de speciella ämbetsmänna-synpunkterna skola bli mera avgörande, förefaller det mig tämligen uppenbart, att det vore en fördel, om man kunde något åtgöra med anledning av herr Lindhagens motion.

Nu är det så, att regeringsformens 10 § stadgar skyldighet att höra ämbetsverken, men det står icke stadgat någon skyldighet att höra några andra än ämbetsverken. Nu är det visserligen praxis, att man även hör andra institutioner. Man tar reda på andras synpunkter. Man låter en privat institution komma med utlåtande vid sidan av de fungerande ämbetsverken. Detta står emellertid icke be-

*Ang.
beredningen
av vissa rege-
ringsärenden.
(Forts.)*

Ang.
beredningen
av vissa rege-
ringsärenden.
(Forts.)

stämt uttalat i gällande lag, och anser jag det därför av ett visst värde att få i lag fastslaget, att icke endast ämbetsverken utan även andra institutioner, som stå i närmare samklang med de folkliga intressena, skola höras, innan frågor utformas till verkliga lagar.

Jag ber att från dessa synpunkter få yrka bifall till den av mig avgivna, vid utlåtandet knutna reservationen, som alltså bibehåller ämbetsverkens utredningsrätt och skyldigheter, men som på samma gång rent ut säger ifrån i lagen, att ärendena även skola på annat sätt vid sidan av ämbetsverken allsidigt utredas.

Herr **Engberg**: Herr förste vice talman! Naturligtvis kan det finnas åtskilligt berättigande i motionärens framställning likasom också i de synpunkter, som framförts av den siste ärade talaren, men jag tror, att konstitutionsutskottet har ganska goda skäl för sitt avstyrkande av den ifrågavarande motionen. Det är ju dock uppenbart, och det visar sig också, att herr Vennerström icke försöker bestrida, att, om man sätter in någon bestämmelse om »*allsidig*» utredning, uppstår alltid det spørsmålet: vad menas med en allsidig utredning? På grund av min erfarenhet från konstitutionsutskottet är jag övertygad om att vi bland annat, när vi granska statsrådsprotokollen, gång efter annan skulle få anmärkningsanledningar uppfullade, därför att enligt anmärkarens mening en »*allsidig*» beredning av ett ärende icke företagits. Man kan icke få en objektiv måttstock för vad en allsidig utredning skall innebära, och det synes mig för övrigt, som om den nuvarande anordningen, tillämpad kanske med litet större förstånd och litet mindre byråkratism, då erbjuder en betydande säkerhet.

Jag skulle vilja säga herr Vennerström, att enligt mitt sätt att se är det icke så mycket på de yttre tekniska formerna, det beror, utan fastmera på själva andan. Vi må göra den ena eller den andra förändringen, så blir det dock denna anda ytterst, som bestämmer. När herr Vennerström i sin reservation vill ha den modifikationen i herr Lindhagens yrkande, att där skulle tilläggas, såsom han här har gjort, de orden »samt i erforderlig mån på annat sätt allsidigt beredas», har han enligt min uppfattning icke lagt till något till att intet hinder härför föreligger i gällande grundlagsbestämmelse. Det är nämligen ådagalagt, att 10 § icke lägger något hinder i vägen för att dessa upplysningar inhämtas även på annat sätt. Men det tillkommer, herr förste vice talman, en annan synpunkt, som jag för min del icke vill underlåta att trycka på, det är nämligen, att det synes mig vara en icke oväsentlig vinning som vi ha i nuvarande anordning, så tillvida att självständiga myndigheter och självständiga ämbetsverk få yttra sig om saker och ting och stå i självständig ställning gent emot regeringsmakten. I den mån man kan behålla en sådan princip och förhindrar en för långt driven centralisering med ty åtföljande byråkratisering uppifrån, i samma mån synes det mig att vi äro inne på en sund och riktig väg.

Jag vill däremot gärna begagna tillfället att ge min anslutning till herr Vennerströms synpunkter beträffande den stora kommitté-

döden. Det är också min mening, att man därvidlag gick en smula för långt och gav ökade möjligheter åt vissa byråkratiska kretsar att på parlamentets bekostnad få alltför stort utrymme. Nu är det emellertid min tro, att det här kommer att reglera sig självt av livet och erfarenheten. Pendeln slog något för långt, och pendeln slår nog tillbaka, i samma mån som vi behöva kommittéerna igen. Man får blott hoppas, att det ansas och vårdas på det sättet, att icke sådana orimliga utväxter som vi stodo inför skola komma tillbaka.

Jag finner alltså fullgoda skäl föreligga för och ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Sävström**: Herr talman! Jag har i detta ärende icke kunnat ansluta mig till den uppfattning, som konstitutionsutskottet gjort till sin beträffande herr Lindhagens här ifrågavarande motion. Jag vill emellertid säga, att vid behandlingen av herr Lindhagens motioner är det ganska svårt att kunna framställa några bestämda yrkanden, därför att hans motivering är på det hela taget så allmänt hållen, att man icke kan få något särskilt grepp på motionärens yrkande. Nu har jag vid utlåtandet fogat en blank reservation. Jag har heller icke kunnat biträda det förslag, som herr Vennerström framställt angående ändring av 10 § regeringsformen, men jag vill säga, att, såsom jag ser denna fråga, jag tycker, att det, tvärt emot vad herr Lindhagen menar, är ganska värdefullt att regeringen hos vederbörande ämbetsverk kan infordra deras åsikter i de ärenden, som skola förekomma till behandling. Jag tycker, att det är riktigt, att vi ha i vårt land självständiga ämbetsverk, som alldeles oavsett vilken åsikt en sittande regering har kunna få avgiva utlåtanden. Det är något så värdefullt, att vi icke böra frågå den bestämmelsen. Samtidigt bör man emellertid även komma ihåg, att dessa ämbetsmän rekryteras mest från en viss klass, och de se kanske frågorna ensidigt, rent teoretiskt. Jag tycker därför, att samtidigt som man inforrdar utlåtande från dessa ämbetsverk bör man också taga hänsyn till lekmannaintresset. Nu är det sant, att regeringen inforrdar utlåtanden från länsstyrelserna samt andra myndigheter och korporationer, som äro intresserade av de olika spörsmålen, men om man tänker fortsätta, såsom den nuvarande regeringen gjort, att helt och hållet avskära kommittéväsendet, fruktar jag för att lekmannaintresset icke får i fortsättningen göra sig gällande. Jag tror, att det är till skada för utrednings- och lagstiftningsarbetet.

Nu vet jag emellertid icke, huru man bäst skall kunna göra något åt denna sak. För tillfället kommer jag i varje fall att yrka bifall till det av herr Vennerström framlagda förslaget, men gör det närmast såsom en opinionsyttring.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag skulle för min del vilja säga, att denna fråga är en mycket stor fråga för demokratin. Det är otvi-

Ang.
beredningen
av vissa rege-
ringsärenden.
(Forts.)

velaktigt på det sättet, att demokratiens möjligheter att komma fram i en oerhörd massa fall försinkats och försenats just på grund av dessa yttranden, som det här är fråga om. Jag tänker t. ex. på dessa yttranden, som komma ifrån landshövdingarna, när det gäller ett antal lagfrågor och en del politiska frågor. Jag tänker mig t. ex. att situationen i ett län är den, att inom länet finns bland befolkningen en viss politisk uppfattning hos majoriteten. Vad inträffar då många gånger i ett sådant län, då landshövdingeämbetet skall yttra sig i en fråga av politisk innebörd? Jo, det inträffar mången gång, att länsstyrelsen eller rättare sagt landshövdingen i detta län avger ett utlåtande, som går stick i stäv mot den uppfattning, som finns hos majoriteten av länets befolkning. Det är enligt mitt förmenande någonting oerhördt beklagligt, och det är beklagligt, därför att man i stort sett kan säga, att i ett sådant fall blir landshövdingens eller länsstyrelsens yttrande egentligen icke något annat än ett uttryck för den politiska uppfattning, som landshövdingen i det länet har. Är det en liberal landshövding, är det mycket troligt, att han i någon politisk fråga avger ett utlåtande, som står i överensstämmelse med den åskådning, som hyses av det liberala partiet. Är det en högerlands-hövding, ser man — och man *har* ofta konstaterat detta — att hans utlåtande i en sådan fråga står i överensstämmelse med den uppfattning, som högern har, och skulle det en gång i världen, som det kanske kan tänkas, råka bli en socialdemokratisk landshövding, blir det möjligen ett utlåtande, som står i överensstämmelse med den åskådningen.

Jag menar alltså, att dessa utlåtanden och särskilt de, som av-givas av landshövdingarna, bliva av ganska litet värde, då det gäller politiska frågor. Det har, såvitt jag kan förstå, icke för lagstiftarna någon betydelse, att landshövdingen den eller den i det och det länet har den eller den uppfattningen. Jag finner därför hela sättet att infordra utlåtanden från landshövdingarna vara mycket litet tillfredsställande. Från denna utgångspunkt har jag för min del kommit till den uppfattningen, att, då det gäller *politiska* frågor, borde överhuvud taget icke landshövdingeinstitutionerna eller i allmänhet institutioner av sådan art yttra sig, utan yttranderätten borde överlämnas till kommunerna och landstingen, som äro sammansatta på sådant sätt, att man vet, att deras yttranden ge ett rent utslag för den uppfattning, som hyses av majoriteten inom det område, för vilket utlåtandet avgives.

Då det däremot gäller rent *praktiska* eller *tekniska* frågor, där alltså icke några politiska synpunkter spela in, anser jag det vara synnerligen viktigt, värdefullt och betydelsefullt, att landshövdinge-ämbetena och andra institutioner få tillfälle att yttra sig. En landshövding har ju under sig en hel mängd personer, som känna till hur en viss praktisk och teknisk fråga ligger och hur den tekniskt skall ordnas med mera sådant. Han har alltså erfarenhet på området i fråga, och då det gäller dylika opolitiska frågor, är det därför riktigt, att man tillåter sådana institutioner som landshövdingeämbetena att yttra sig. Det är värdefullt för lagstiftarna, när de en gång skola

taga ståndpunkt, att få reda på hur de rent tekniska sidorna av sakerna äro ordnade, och det är därför alldeles givet även värdefullt, att man tillgodogör sig den sakkunskap, som landshövdingarna kunna besitta.

Jag skulle sålunda i det föreliggande utskottsbetänkandet helst ha velat se en sådan principförklaring, som den jag här deklarerat. Då någon sådan principförklaring emellertid icke i någon vidare mån har framkommit, har jag ansett mig böra föra fram den här. Som saken nu ligger anser jag det mesta, som kan vinnas från min utgångspunkt, vara ett bifall till den reservation, som är avgiven av herr Vennerström. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

*Ang.
beredningen
av vissa rege-
ringsärenden.*

(Forts.)

Herr Vennerström: Herr talman! Jag vill till herr Engberg säga, att hans och min uppfattning överensstämmer därutinnan, att vi båda önska bibehålla ämbetsverkens hörande. Jag kan i det fallet icke följa herr Lindhagen, som ju har påyrkat, att man skulle gå förbi ämbetsverken, utan jag vill på den punkten ansluta mig till den ståndpunkt, som herr Engberg intar.

Herr Engberg yttrade, att regeringsformens 10 § icke reser något hinder i vägen för hörandet även av andra institutioner än ämbetsverken. Ja, det är alldeles sant, och praxis är, som bekant, även, att man i regeln företar utredning även vid sidan om ämbetsverken. Men när nu praxis är sådan, och när man vill, att det verkligen skall vara så, varför kan man då icke ändra grundlagen, så att det där klart och bestämt utsäges, att man skall verkställa allsidiga utredningar vid sidan om ämbetsverken?

Vidare yttrade herr Engberg, att om man går in för den formulering av regeringsformen § 10, som jag föreslagit, skulle det högt värderade utskott, som vi båda tillhöra, nämligen konstitutionsutskottet, bliva tvunget att då och då infordra handlingar för att diskutera eventuella prickningar av regeringsåtgärder, då det gällt att tillämpa den omtalade tionde paragrafen. Jag tror, att den risken är synnerligen liten, och skulle den i alla fall verkligen föreligga, vill jag till herr Engberg hemställa, om vi icke med gott samvete kunna taga denna lilla fara, om vi å andra sidan verkligen få fastslaget, att vilken regering det vara månne, skall den verkställa allsidig utredning även vid sidan om ämbetsverken. Granskningen i konstitutionsutskottet klara vi nog.

Herr Bäckström: Herr talman! Då jag varit med om att besluta den hemställan, som här föreligger från konstitutionsutskottets sida, skall jag be att få yttra några få ord. Jag uppkallades av herr Hage, då han framhöll, att det här gällde en mycket stor fråga, ja, han använde visst ett än starkare uttryck. Jag vill icke påstå, att frågan inte är rätt så betydelsefull, men jag tror ej, att vi få se den så förstörd och så ensidigt som vad herr Hage gjorde i sitt anförande.

Ang.
beredningen
av vissa rege-
ringsärenden.
(Forts.)

Han ville framhålla, att demokratiska reformer försinkats eller förhindrats därigenom, att myndigheter på det sätt, som nu sker, först blivit hörda. Det kan ju hända, att den nuvarande anordningen i något fall verkat på det sättet, men jag tror icke, att det i alla dessa fall har varit folket till skada utan kanske många gånger till dess gagn. Jag vill uttala, särskilt då jag tänker på herr Hages ståndpunkt i en hel del politiska och sociala spörsmål, att det skulle vara en ren olycka, om vissa reformer blivit för brådstörtat genomförda.

Att landshövdingarnas utlåtanden, som han kallade det, men rättare sagt länsstyrelsernas, kunde gå stick i stäv emot åsikterna bland majoriteten av befolkningen inom länet, anser jag icke heller i vissa fall vara något så farligt. Tvärtom tycker jag, att det i viss mån just kan vara till gagn för och betrygga en sund utveckling på det beständes grund. Som det förut har påpekats av utskottets vice ordförande, innebär det en garanti och den lyckligaste formen, att det är ansvariga och tillika fullt självständiga ämbetsmän, som bli i tillfälle att avgiva yttranden i viktiga frågor. Just av denna anledning anse vi den nu tillämpade anordningen vara till landets gagn, då ny lagstiftning skall åstadkommas, ty därvid kräves ju enhetlighet.

Herr Hage ansåg, att man skulle draga en gräns mellan politiska och mera tekniska frågor, och att man endast skulle låta myndigheterna uttala sig om de senare; men då kommer man till det spörsmålet, var gränsen skall dragas. Beträffande nästan alla lagförslag — även sådana förslag, som framkomma i sociala frågor — är det väl ofta så, att dessa av herr Hage nämnda olika slag av frågor ingripa så i varandra, att det blir ogörligt att uppdraga den av herr Hage önskade gränsen.

Jag tror också, att i de bestämmelser, som nu äro givna i § 10 regeringsformen, inrymmes just vad herr Vennerström begär i sin reservation, nämligen att ärendena skola, såsom han skrivit i sitt tillägg, »i erforderlig mån på annat sätt allsidigt beredas».

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få instämma i det yrkande, som framställts om bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Herou: En ärad talare yttrade nyss, att det var betydelsefullt, att regeringen kunde infordra ämbetsverkens yttranden, innan den framlade ett lagförslag. Såvitt jag kan förstå, innebär herr Lindhagens förslag icke alls, att regeringen skulle vara förhindrad att infordra yttranden från ämbetsverken. Det krav, som herr Lindhagen i sin motion, nr 162, framställt, innebär, att skyldigheten för regeringen att hänvisa ärendena till ämbetsverken skall bortfalla. Herr Lindhagen motiverar detta yrkande ur två synnerligen viktiga synpunkter. För det första anför han, att på grund av denna regeringsformens bestämmelse fördröjes en del sociala reformer och sådana frågor, som kräva en skyndsam behandling. Herr Lindhagen har ju därför även i en annan motion, nr 163, gått så långt, att han krävt lagrådets avskaffande. Vi ha ju även exempel på att lag-

förslaget till åborättslagstiftning, som regeringen utlovat till årets riksdag, icke kan framläggas, därför att lagrådet har förklarat, att det ej hinner granska detta lagförslag.

För det andra anför herr Lindhagen som en viktig synpunkt för att man borde avskaffa den ifrågavarande bestämmelsen om skyldighet att höra ämbetsverken, att dessa sammansättas så, att de inom sig avspeglar enbart den härskande klassens synpunkter. Herr Lindhagen har i motiveringen till sin motion anfört tillräckligt starka skäl för den saken, så att jag behöver icke närmare ingå därpå. Vi kunna ju i alla fall konstatera, att de övre tiotusenden ha makten och ha möjlighet att göra sin makt gällande även i de länder, där den allmänna rösträtten är införd. Detta beror ju på sådana fakta, som att bourgeoisien har i sin hand ej endast de fysiska maktmedlen, utan den behärskar alla opinionsbildande instrument, kyrkan, uppfostringsanstalterna, ämbetsverken o. s. v. och dessutom tidningspressen. Det bör därför, anser jag, vara angeläget för det arbetande folkets representanter att på något sätt beskära de övre tiotusendes möjligheter att trycka sin prägel på de framkomna förslagen, för att i stället folket må få framföra sin syn på de sociala frågorna.

Jag vill anföra ett citat av den bekante professor Nansen, som i dagarna har talat i Studentersamfundet i Kristiania om den europeiska politiken, varvid han yttrade: »Tillståndet i Europa är numera fullständigt absurt. Det tycks, som om man blott sjunker allt djupare och djupare. Alla problem förfuskas. Man har den ohyggliga känslan, att obeslutsamhet, oförmåga, ja rena bluffen är det mest karakteristiska för den politik, som nu bedrivs av Västeuropas statsmän.» Detta är lika sant som det är sagt. När man här har gjort stor affär av att kommittéerna ha indragits, vill jag på grund av att folkets synpunkter på de olika frågorna böra få göra sig gällande, säga, att det ligger något av bluff även i denna indragning.

Jag tillåter mig, herr talman, att ur dessa synpunkter, då ingen annan har velat göra det, yrka bifall till herr Lindhagens motion, punkt 1.

Herr Engberg: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet på grund av ett uttalande av den föregående ärade talaren. Det är dock anmärkningsvärt, att man från kammarens kommunistiska parti nu träder inom skrankorna för en avbyråkratisering, som skall sträcka sig så långt, att man gör sig solidarisk med herr Lindhagens motion i detta syfte. Det är anmärkningsvärt därför, att det än en gång, såsom jag så ofta haft tillfälle att framhålla här i kammaren, illustrerar den *dubbelhet*, som utmärker detta partis politik, dubbelheten att å ena sidan bringa sin hyllning åt ett system, där man har knäsat den extremaste byråkrati, och att å andra sidan bluffa med ståndpunkter, som icke kunna stå i någon som helst överensstämmelse med det förra. Jag erinrar kammaren därom, att, då han talade om att det funnes en minoritet, som genom ämbetsverken styrde landet, det visserligen däri kan ligga åtskilligt berättigande, men vad är detta i jämförelse med förhållandena där borta i Ryssland, där ett

Ang.
beredningen
av vissa rege-
ringsärenden.

(Forts.)

Ang.
beredningen
av vissa rege-
ringsärenden.
(Forts.)

parti, som räknar 600,000 medlemmar, av vilka 530,000 äro anställda ämbetsmän, styr ett land med mer än hundra miljoner invånare? Jag tycker, att med en sådan tingens ordning föreligger det mycket svaga grunder för att riksdagens andra kammare i Sverige skall dubba sig till riddare för herr Lindhagens synpunkter i dessa stycken, när nitälskan för deras beaktande tagits på entreprenad av våra hemmabolsjeviker.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag skall visst icke taga upp någon debatt med herr Engberg om Ryssland, ty det är ju tydligt, att herr Engbergs ståndpunkt visavi Ryssland är ungefär densamma som den stackars sjukas, som befann sig på ett sinnessjukhus, och så ofta han fick se något röra sig utanför gallergrindarna, sade: Se, där kommer han igen! Så snart herr Engberg hör talas om någon fråga här i andra kammaren, säger han: Se där, hur är det i Ryssland? Naturligtvis gör icke herr Engberg detta av samma skäl som den stackars sjuke — det vill jag visst icke påstå — utan herr Engberg gör det av moralisk indignation, och uppfattande sig själv som skickad att mana det stackars försargade Europa och framför allt andra kammaren till ett ständigt »giv akt» mot de faror, som hota från Ryssland. Emellertid kan jag icke underlåta att konstatera, att antingen har herr Engberg icke talat om vad han vet, eller också är han okunnig om de ryska förhållanden han berörde. Av en sådan man som herr Engberg kan man dock förvänta, att han skall veta, att om någon har kämpat mot byråkratien, är det kommunismen i Ryssland med Lenin i spetsen. Jag vill erinra herr Engberg om de uttalanden, som gjorts på upprepade sovjetkongresser, då det gällt kampen mot byråkratien. Jag skall därtill erinra herr Engberg, naturligtvis utan förhoppning om att det skall ha någon påföljd, att man gått så radikalt till väga, att man helt enkelt avskilt en mängd av de värsta byråkrater, som voro anställda i ämbetsverken.

I övrigt skulle det vara nog så intressant att få veta, varifrån herr Engberg fått de där siffrorna om de 600,000 partimedlemmarna och de 530,000, som voro anställda i ämbetsverk. Annars vill jag meddela herr Engberg, att enligt en rapport, som nyligen meddelades tämligen officiellt i Tyskland — jag hämtar den ur Frankfurter Zeitung — bestod det ryska kommunistiska partiet visserligen av något över 600,000 medlemmar, men därav var, herr Engberg — och jag tror den uppgiften är riktigare — 42 procent på verkstäder och arbetsplatser varande, 28 procent i byar och inom jordbruket arbetande, därtill intellektuella, under det att, herr Engberg, enligt denna rapport, som gäller uppgifter över 1922 års *partimedlemsskap*, en mindre procent var anställd i ämbetsverken. Men, herr Engberg känner ju, som herrarna veta, mycket bättre till förhållandena i Ryssland än alla vi andra här tillsammansantagna.

Vad den föreliggande sakfrågan beträffar, måste jag verkligen uttala min tillfredsställelse över den reservation som herr Vennerström knutit till konstitutionsutskottets betänkande. Det synes mig dock, som om man skulle kunna gå ännu ett steg längre och verkli-

gen avbyråkratisera det nuvarande utredningsförfarandet. Jag är emellertid övertygad om att var och en, som vill låta detta vara detta, skall kunna säga sig, att de största vännerna till byråkratien äro de, som liksom herr Engberg kämpa till och med mot en så liten framstöt mot denna, som herr Vennerström har gjort, och att de största fienderna till densamma äro de, som vilja använda varje tillfälle att i handling söka komma byråkratien till livs.

Jag skall be att få erinra om ett fall, här icke anført, som nog talar för att det är nödvändigt att få ett annat sakernas tillstånd i fråga om utredningar. Då det nyligen var fråga om ett jordspörsmål, skickades ärendet på remiss till bland annat hushållningssällskapen. Det var med en viss förvåning, som jag tog del av de svar, som hushållningssällskapen lämnade. Det var, som herrarna måhända minns, fråga om skapandet av möjlighet för inom industrien arbetslösa att erhålla jord. Vad sade nu hushållningssällskapen? Jo, sade de, det finns visst icke någon jordhunger. Icke finns det någon, som vill ha jord. Till yttermera visso tillade de för att visa, hur ovederhäftigt yttrandena voro, att, om det ändå fanns folk, som ville ha jord — de voro sålunda icke säkra på sin egen uppgift — kunde dessa köpa jord av den, som nu vore i enskild ägo. Jag tror, mina herrar, att kan man komma med sådana yttranden, visar detta, att man i verkligheten är främmande för de förhållanden, som för närvarande råda i landet, och då är det verkligen anledning att litet närmare titta på denna sak än vad konstitutionsutskottet och herr Engberg tycks vilja göra. Det är så mycket mera glädjande, att en man som herr Sävström icke har följt herr Engberg, som man därutav borde kunna sluta till att herr Engberg varken i denna eller kanske i andra frågor är den socialdemokratiens härold, som han själv *säkerligen* tror, att han är.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Herou: Herr talman! Herr Engberg fann det synnerligen anmärkningsvärt, att vi kommunister i dag stå på samma linje som herr Lindhagen. Ja, kanhända det är en smula anmärkningsvärt. Jag känner mig nästan frestad att omtala, att herr Lindhagen i går för mig beklagade sig över att han icke fick någon hjälp av herr Engberg, då det gällde att bekämpa byråkratien, utan att han måste gå till oss kommunister.

Herr Engberg ansåg visst, att det låg någon slags dubbelmoral i att vi kommunister här i Sverige angrepo byråkratismen, i det att han ville göra gällande, att det i Ryssland var rätt så byråkratiskt. Vi behandla dock i dag ärendena ur den synpunkten, att vi som svenska medborgare måste taga hänsyn till de svenska förhållandena, För övrigt har herr Engberg ännu icke bevisat, att det är så byråkratiskt i Ryssland. Det återstår ju för honom att göra härefter. Herr Engberg såg emellertid i det sakförhållandet, att det kommunistiska partiet, som där är i minoritet, har makten, ett bestämt bevis för byråkratism. Jag vill då erinra om vad som yttras av herr Brusewitz, som har företagit en mycket noggrannare undersökning

Ang.
beredningen
av vissa rege-
ringsärenden.
(Forts.)

Ang.
beredningen
av vissa rege-
ringsärenden.
(Forts.)

av Rysslands förhållanden än vad någonsin herr Engberg har gjort, som ju mera intresserar sig för franska förhållanden. Herr Brusewitz nämner, att det faktiskt förhåller sig så, att det kommunistiska partiet har makten i Ryssland. Så långt har således herr Engberg rätt. Men om man skulle undersöka, varför detta parti är litet, så får man svaret därpå i ett yttrande av en rysk statsman, som lämnar den bistra förklaringen, att sista gången det kommunistiska partiet i Ryssland tillätit någon allmänare anslutning till partiet var, när Judenitsch stod utanför Petrograds murar och man väntade, att sovjetregeringen när som helst skulle falla. Strebernaturer och lycksökare — vilka för övrigt äro de svenska politiska partiernas största olycka — vill man icke ge tillfälle till anslutning, utan man vill, att vederbörande först skola vara anhängare av idén, innan man släpper dem in i det parti, som har makten i Ryssland. Så länge bourgeoisie behärskar ämbetsverken är det fullt förklarligt att vi bekämpa byråkratismen. Och den kommer nog att härska ännu en tid. Den socialdemokratiska regeringen utnämner icke exempelvis till landshövdingar andra än borgerliga, fastän den varit i tillfälle att sätta folkets talesmän på de posterna.

Jag har, herr talman, utan att alls vilja förlänga debatten, endast velat framföra dessa synpunkter gent emot herr Engberg.

Herr **Engberg**: Herr talman! Jag skall börja med det, varmed den siste ärade talaren slutade, och hemställa till honom, huruvida han ändå icke erkänner, att den omständigheten, att den socialdemokratiska regeringen icke utnämner socialdemokratiska utan borgerliga landshövdingar, måste tyda på, att den traktan till landshövdingenskap, som synes förefinnas inom det kommunistiska partiet, icke finnes på vårt håll.

Men jag vill säga till herr Kilbom — och det var under hans anförande jag begärde ordet — att det är ändå att gå väl långt i tillliten till människors godtrogenhet, när herr Kilbom söker göra troligt, att här icke skulle föreligga någon som helst motsättning mellan den politiska åskådning, han hävdar, och det reformprogram, han nu tillfälligtvis gör sig till målsman för. Jag vill erinra kammaren om, att herr Kilboms grupp i riksdagen är ansluten till den s. k. tredje internationalen och har förpliktat sig att godtaga de 21 teserna från Moskva. Ibland dessa 21 teser, som herr Kilbom accepterat, är även den, att varje uppträdande i någon mera betydelsefull fråga i riksdagen skall vara på det sättet förberett, att kommunisternas partistyrelse skall hava granskat vad som säges, i syfte att det därigenom även skall sörjas för att det står i överensstämmelse med bolsjevismens allmänna åskådning. Har man accepterat detta en gång, så skall man icke försöka att här i kammaren slå blå dunster i ögonen på oss och söka göra troligt, att det där existerar icke, utan här äro vi lindhagenianer.

Jag vill vidare säga herr Kilbom, att när han uppträder och betvivlar min uppgift, så kan jag hänvisa till källan. Det är en tysk oavhängig socialdemokrat, som företagit särskilda undersökningar

under brytningen där nere mellan oavhängiga och kommunister, doktor Dittmann. Och det är ovedersägligt, att både de kommunistiska tidningarna och andra tidningar lita mera på doktor Dittmanns uppgifter än på herr Kilboms, både a priori och på grund av erfarenhet.

*Ang.
beredningen
av vissa rege-
ringsärenden.
(Forts.)*

Herr **Kilbom**: Jag vill bara erinra herr Engberg, vars minne tydligt är något dåligt, om att doktor Dittmann, om jag icke minns galet, icke varit i Ryssland sedan 1920 på sommaren, och att vi nu räkna 1923. Herr Engberg har alltså rört sig med 3 år gamla uppgifter.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den av herr Vennerström avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till det av herr Herou under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Vennerström, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Vennerström avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 134 ja mot 48 nej; vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 13.

Härpå upptogs till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckt motion om avskaffande av lagrådet eller ävägbringande av ändrade bestämmelser rörande dess befogenhet.

*Ang.
väckt motion
om avskaf-
fande av lag-
rådet m. m.*

I en inom första kammaren väckt motion, nr 163, hade herr Lindhagen hemställt, att riksdagen — med erinran tillika om vikten, att lagrådet vid beredning av sociala lagar och särskilt lagförslag i sociala jordfrågor förstärktes med en målsman även för menige mans frihet och lovliga intresse — måtte:

1) uttala sig för lagrådets avskaffande samt i sådant syfte för sin del till vilande i grundlagsenlig ordning besluta att upphäva 21 § regeringsformen och vidtaga därav följande ändringar i 87 § av samma grundlag;

Ang.
väckt motion
om avskaf-
fande av lag-
rådet m. m.
(Forts.)

2) eller, om detta icke kunde bifallas, för sin del till vilande i grundlagsenlig ordning antaga följande tillägg till 87 § regeringsformen:

»3:o. Skyldighet att infordra lagrådets yttrande äger dock ej rum i fråga om lagförslag, som beröra sociala jordfrågor eller andra ämnen av social natur, och ej heller lagförslag framlagda enligt Konungens förordnande av lagberedningar eller lagkommissioner, sammansatta av minst tre lagkunnige såsom ensamma ordinarie ledamöter.»;

3) eller, om icke heller detta kunde bifallas, anhålla att regeringen ville taga under övervägande de olägenheter, som kunde vara förbundna med den åt lagrådet uppdragna lagberedning, samt för 1924 års riksdag framlägga förslag till de ändringar i regeringsformen och andra åtgärder, som av detta övervägande kunde föranledas.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Thulin* och *Vennerström*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning, huruvida icke den åt lagrådet uppdragna lagberedningen skulle kunna förenklas samt möjligen uppdragas åt högsta domstolen, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen föranleddes; samt

av herrar *Engberg*, *Gustav W. Hansson*, *Andersson* i Igelboda och *Jensen*, som ansett, att utskottets motivering bort hava annan i deras reservation angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Vennerström**: Herr talman! Herr Lindhagen har som bekant föreslagit lagrådets fullständiga avskrivning eller eventuellt en utrednings igångsättande för att begränsa dess skyldighet att yttrar sig över de lagförslag, som framläggas av regeringen. Jag har i denna liksom i föregående fråga icke kunnat följa herr Lindhagen helt och fullt utan endast ett stycke på väg. Jag har nämligen jämte herr Thulin i första kammaren föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om en utredning, huruvida icke den åt lagrådet uppdragna lagberedningen skulle kunna förenklas eller möjligen uppdragas åt högsta domstolen, vilken före 1910, som bekant, hade detta uppdrag.

Jag vill då först säga, att jag alltjämt anser, att en sådan där övergranskning av lagarna före deras slutliga framläggande är nödvändig. Jag kan icke gå in för herr Lindhagens uppfattning, att ingen som helst övergranskning är nödvändig, utan jag tror, att det icke minst för demokratien själv i och med dess uppstigande till makten vore ganska värdefullt, att vi, när vi nu befinna oss mitt inne i en

brådskande social utveckling, som kastar fram stora och viktiga sociala lagförslag, före deras framläggande erhålla en övergranskning ur rent lagteknisk synpunkt. Och för att låta denna hastiga sociala utveckling i vad det gäller lagformen nå en fast formell avslipning, så anser jag för min del, att ett bibehållande av laggranskningen i en eller annan form är av behovet påkallat.

Men däremot anser jag, att så, som denna övergranskning för närvarande försiggår, är det fara å färde, att den kanske skadar mer än den måhända kan gagna. Man har onekligen rätt att kräva en större snabbhet ifråga om ärendenas framläggande. Icke minst i dessa tider måste man säga sig, att då lagrådet är fullständigt överlastat av viktiga ärenden, finns det icke någon levande möjlighet för detsamma att även med ganska snabb arbetstakt kunna inom önskvärd tid avverka det oerhörda arbetsmaterialet. Det är ju huvudsakligen jordfrågor, som hava stannat i lagrådet, och man måste verkligen med herr Lindhagen i hans egenskap av ordförande i jordkommissionen med fullt fog klaga över att så många stora och viktiga jordlagstiftningsförslag hava kommit att stanna för en kanske ganska avsevärd tid framåt i det nuvarande lagrådet. Man har i det fallet icke endast rätt att klaga med herr Lindhagen som ordförande i jordkommissionen — det skulle ju kunna vara hans egen privata angelägenhet — utan jag tror, att tiotusentals människor i bygderna, som på grund av överindustrialiseringens sjunkande tillbaka efter högkonjunkturen hava kommit att bilda en permanent arbetslöshetsreservarmé, när de nu vilja vända tillbaka till jorden igen, med full rätt kunna påkalla, att en snabbare takt åstadkommes i fråga om framläggandet av de stora jordförslagen. Icke minst alltså ur deras synpunkt sett anser jag det vara av nöden, att man tar upp till verkligt saklig debatt, huruvida man icke, med bibehållande av laggranskningens rent tekniska fördelar, skulle kunna arrangera på sådant sätt, att det ginge något snabbare, så att man nådde fram till sakligt resultat på kortare tid än hittills.

Man gör sig till en början den frågan, om icke någon begränsning av lagrådets skyldighet att yttra sig över olika lagförslag skulle kunna åstadkommas. Herr Thulin och undertecknad hava i vårt förslag yrkat på en skrivelse till Kungl. Maj:t för detta ändamål. Då kan man göra som herr Lindhagen gjort, d. v. s. föreslå, att de rent sociala lagarna utan vidare skulle undandragas lagrådets yttrande. Jag kan i det fallet icke gå in på herr Lindhagens åskådning, utan jag anser, att även de sociala lagarna i många fall rent tekniskt och formellt sett skulle kunna må väl av att de hänskötes till en föregående granskning från lagrådets sida. Jag vill alltså icke gå in på den väg, herr Lindhagen föreslagit, d. v. s. att man utan vidare skulle avpollitera alla de sociala lagarna från lagrådets yttrande. Däremot vill jag för min del ansluta mig till den uppfattning, som föreligger i en annan reservation, för vilken som främste man står herr Arthur Engberg. Man har i denna reservation understrukit den synpunkten, att lagrådets granskning borde vara av enbart formell och lagteknisk natur, och att den icke skulle inne-

Ang.
väckt motion
om avskaf-
fande av lag-
rådet m. m.
(Forts.)

*Ang.
väckt motion
om avskaf-
fande av lag-
rådet m. m.*

(Forts.)

bära en verkligt materiell prövning ur rent sakliga och principiella synpunkter av föreliggande lagförslag. Jag tror, att denna ståndpunkt har ganska mycket fog för sig.

Jag har tagit mig friheten att gå igenom de större lagar, som allt sedan lagrådets tillkomst hava varit föremål för lagrådets överarbetning och övergranskning. Jag har då som en sammanfattning funnit, att under lagrådets första tillvaro, alltså åren närmast efter 1909, höll sig lagrådet i allmänhet vid den rent lagtekniska och formella sidan, och det var ganska sällan lagrådet gav sig in på verkligt materiell prövning av de till rådet hänskjutna lagförslagen. Men sedan har det blivit allt mer och mer vanligt, att i lagrådets yttranden kommit in ganska långa, rent principiella uttalanden, huruvida en lag vore av behovet sakligt påkallad eller icke. Jag kan som exempel anföra lagrådets yttrande över arbetsskyddslagen 1912, där lagrådet kommit med ett ganska långt och ingående principuttalande om huruvida lagen vore socialt berättigad eller icke. I detta uttalande ifrågasatte lagrådet på en del punkter det sakliga behovet av nämnda lag och upptog alltså lagen till rent saklig, rent materiell prövning. Detsamma var även fallet med lagen om åttatimmarsarbetsdagen, vilken nu i år återigen kommer till handläggning. Även i detta fall gick lagrådet utanför den formella granskningen och in på en rent materiell och saklig prövning om huruvida lagen rent sakligt vore av behovet påkallad eller icke. Jag anser, att i detta avseende bör man följa dessa reservanters ståndpunkt, och man bör, för den händelse det blir en skrivelse till Kungl. Maj:t, anhålla om ett bestämt övervägande, huruvida icke lagrådet skall låta granskningen stanna vid det rent formella och lagtekniska och alltså icke låta granskningen omfatta även de materiella synpunkterna. Jag medger, att en viss svårighet att draga gränsen verkligen kan föreligga. Men man må enligt min tanke i alla fall söka övervinna de svårigheter, som vid frågan om gränsens dragande kunna uppvisas.

Jag vill även understryka herr Lindhagens uppfattning, att till sådana lagar, som skulle kunna undandragas lagrådets handläggning, höra de, som redan förut äro utarbetade av personer med en betydande sakkunskap i fråga om lagstiftning och lagskipning, d. v. s. sådana lagar, som komma från processkommissionen eller från lagberedningen. De borde i förväg kunna sägas vara så noggrant lagtekniskt utformade av de främsta tillgängliga lagkunniga, att det icke är av behovet påkallat att dessa lagförslag yttermera granskas av lagrådet, vilket som bekant tillkommer på sådant sätt, att tre ledamöter av högsta domstolen jämte ett regeringsråd bliva för två år i sänder stationerade i lagrådet, utan att man i förväg har förvisat sig om att dessa ämbetsmän äga verklig sakkunskap i fråga om de lagar, som då föreligga till granskning i lagrådet.

Sedan vill jag understryka det uttalande, som herr Lindhagen gjort på sidan 8 i sin motion. Han hänvisar till regeringsformens paragraf 21, där det står, att Konungen har rätt att för visst ärende till ledamot i lagrådet ytterligare förordna en för insikt, erfarenhet och redlighet känd man, alltså en man, som icke besitter den rent

juridiska sakkunskapen, men som ur andra rent sakliga synpunkter är kvalificerad att medverka vid handläggningen av lagen i fråga. Nu har herr Lindhagen sagt: »Mig veterligt har någon tillämpning av detta stadgande ännu icke förekommit.» Jag måste beklaga, att herr Lindhagen på denna punkt har gjort sig skyldig till ett förbi-seende. Han har tydligen icke gått igenom de föreliggande handlingarna. Faktum är, att det verkligen har förelegat tillämpning av paragraf 21, men just denna tillämpning av paragraf 21 ger det starkast möjliga belägg för att herr Lindhagens påpekande bör an-noteras av vederbörande statsråd. Jag har gått igenom de olika la-gar, som hänskjutits till lagrådet, och har därvid funnit, att vid några tillfällen har verkligen Kungl. Maj:t förordnat särskild sakkunnig ledamot av lagrådet. Så förelåg år 1910 aktiebolagslagen, och där finner jag, att jämte de tre justitieråden och regeringsrådet är som särskild ledamot förordnad bankdirektör Kjellberg. Sedan kommer man 1911 till lagen angående emissionsbankerna, och då finner man, att till särskild ledamot av lagrådet är återigen förordnad samme bankdirektör Kjellberg. Sedan har det mig veterligt förekommit åt-minstone en gång till, det var vid behandlingen av den stora vattenla-gen, då som särskild ledamot av Konungen var tillkallad överste-löjtnant Stafsing. Men vid alla de stora sociala lagarna, vid lagen om arbetarskydd, om den allmänna folkförsäkringen, vid lagen om åttatimmarsarbetsdagen har icke något sådant förordnande från Kungl. Maj:ts sida av särskild ledamot i lagrådet kommit till stånd. Med andra ord, då det gällt starka kapitalistiska intressen har rege-ringen förordnat särskild ledamot, men då det gällt de stora sociala folkliga intressena har detta förordnande från regeringens sida icke kommit till stånd. Det gör, att jag måste i detta fall bestämt under-stryka det berättigade i vad herr Lindhagen har påpekat, att rege-ringen borde särskilt vid stora sociala frågor se till, att man vid lag-rådets granskning även erhöle särskilt förordnande av sådana män, som hava nödig reell, praktisk erfarenhet på detta område.

Sedan innehåller den av mig och herr Thulin till betänkandet fogade reservationen även, att skrivelsen skulle omfatta en begäran om prövning av möjligheten att återigen låta lagrådets granskning av lagarna försiggå inom högsta domstolen. Jag vill i det fallet un-derstryka, att när lagrådet kom till, var det icke på direkt hemställen från riksdagen, utan det var på en särskild hemställen, vid sidan av riksdagens förut angivna skrivelseförslag, från regeringen, som lag-rådet kom till. Och anledningen var icke huvudsakligen att få en bättre laggranskning utan anledningen var huvudsakligen den, att man ville från högsta domstolen avlyfta den oerhörda arbetsbalans, som vid detta tillfälle förelåg där. Man räknade emellertid miste, och man fann, att ifråga om avarbetandet av arbetsbalansen spelade lagrådet så gott som ingen roll alls, utan man tvangs omedelbart efter denna re-form av lagrådet, som skulle lätta högsta domstolens börda, att i alla fall genomföra bestämmelsen om summa revisibilis, varigenom man kunde hindra att högsta domstolen formligen kom att drunkna i det myckna arbetet. Jag vill i detta sammanhang även säga, att man

Ang.
väckt motion
om avskaf-
fande av lag-
rådet m. m.

(Forts.)

*Ang.
väckt motion
om avskaf-
fande av lag-
rådet m. m.*

(Forts.)

hörde från ganska lagkunnigt håll, och jag nämner särskilt dåvarande justitierådet Trygger, mycket bestämda varningar gentemot tillskapandet av lagrådet och överflyttandet av övergranskningen från högsta domstolen till detta.

Jag anser således, att den frågan bör i detta sammanhang prövas, huruvida icke man skulle återigen inom högsta domstolen kunna förlägga granskningen av de lagar, som nu tillkommer lagrådet. Det finnes även andra, som hava samma åskådning, och jag tar mig friheten att hänvisa till självaste regeringsorganet för den 16 oktober 1922, där det förekommer en då synnerligen uppmärksammas artikel, som gällde själva lagrådet, och där regeringsorganet instämde i de synpunkterna, att det borde prövas, om icke granskningen av lagarna återigen borde överflyttas till högsta domstolen. Jag vill nämna, att Dagens Nyheter dagen därefter, den 17 oktober, sade, att den ifrågakvarande artikeln i regeringsorganet hade varit i statsrådet Schlyters säck, innan den kommit i regeringsorganets påse. Huruvida detta är sant eller icke, känner jag icke till, men faktum är, att denna ledande artikel i regeringsorganet påyrkade just den prövning, som herr Thulin och jag hava anhållit om i vår reservation. Här begär man en prövning av det systemet, huruvida man icke skulle kunna inom högsta domstolen bilda en särskild avdelning, som skulle granska lagarna, en avdelning, vilken skulle räkna endast tre ledamöter, i stället för att det nu är tre justitieråd och ett regeringsråd, varigenom alltså granskningen skulle ske av tre ledamöter, i stället för att den för närvarande sker av fyra ledamöter. På så sätt skulle man kunna göra ett av de där råden, i det fallet regeringsrådet, överflödigt. Det bleve alltså en liten ekonomisk besparing, som skulle komma till stånd. Men det är icke endast en ekonomisk besparing, som det skulle gälla, utan jag tror, att synpunkten om att erhålla enhetlighet vid granskningen och utformningen av lagarna bleve mera tillgodosedd, ifall man ginge in för en sådan anordning. Man talar om nödvändigheten av att genom laggranskningen få enhetlighet av lagarna till stånd, men huru är det egentligen för närvarande ställt? Huru är det med den enhetliga prövningen? Jo, tillsättandet av ledamöterna från högsta domstolen i lagrådet går som bekant till på sådant sätt, att tillsättningen går i tur och ordning. Ett justitieråd blir tillsatt för två år i sträck, och sedan kommer det justitierådet aldrig vidare att mera gå in i lagrådet för att granska de olika lagarna, d. v. s. lagrådet är att anse mera som en gästgivaregård, där justitieråden i tur och ordning hysa in sig för två år framåt, men sedan lämna de den gästgivargården och komma icke dit vidare. Jag anser, att om man vill erhålla enhetlighet gjorde man bättre i, om man ginge in för den ordningen, att man gjorde en särskild avdelning i högsta domstolen med tre ledamöter, som finge skyldighet att inom högsta domstolen ansvara för att en verklig enhetlig laggranskning komme till stånd.

Slutligen vill jag säga, att redan år 1920 uttalade konstitutionsutskottet som sin mening, att det visst icke var bra som det för tillfället var, utan att man säkerligen behövde pröva den frågan, om

icke en begränsning av arbetsbördan hos lagrådet skulle kunna åstadkommas, men man sade: vi förmoda, att regeringen har uppmärksamheten riktad på frågan förut, och att regeringen kommer att framlägga förslag. Alltså av hänsyn till regeringen och därtill att man snarligen från regeringens sida väntade förslag i ärendet anhöll utskottet den gången icke, att någon åtgärd skulle komma till stånd. Det har nu gått tre år sedan 1920, regeringen har ännu icke framlagt något som helst förslag, och det är okänt, huruvida regeringen ämnar framlägga förslag i det ämnet. Under sådana förhållanden anser jag det vara av behovet påkallat att med all den veneration, som man kan hysa för vilken regering som helst, man dock från riksdagens sida, om man anser, att en reform bör komma till stånd, i detta fall bestämt anhåller hos regeringen, att den skall pröva frågan och eventuellt framlägga förslag.

Ur dessa synpunkter tillåter jag mig alltså, herr talman, att yrka bifall till den av herr Thulin och mig vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Björkman: Herr talman! Den siste talarens reservation till konstitutionsutskottets betänkande är ju synnerligen kort, men han har nu utvecklade de synpunkter, ur vilka han ser detta problem, och då han även framställt yrkande om bifall till sin reservation och godkänt innehållet i den Engbergska reservationen, anser jag mig böra upptaga till bemötande allt vad som i allmänhet sagts gentemot lagrådet. Jag gör det dess hellre som jag fruktar, att de skäl, som omtalas i herr Engbergs reservation till stöd för skiljandet mellan materiell och formell granskning av lagförslag, äro av den beskaffenhet, att, om de skulle bliva bärande, skulle det bliva ett grundskott mot hela lagrådet. Därför finner jag det nödigt att så kort som möjligt framlägga de skäl, som kunna tala för lagrådets existens och dess existens i huvudsakligen samma form som det har.

Här har utskottet sagt, att de motiv, som förefunnos för lagrådets inrättande, fortfarande synas äga sin giltighet. Jag skall be att i fråga om dessa motiv få anföra vad justitieministern år 1908 anförde som skäl för lagrådets inrättande. Han yttrade: »Man har hos oss vant sig vid att i den granskning av lagförslag, som landets högsta domare utöva, se den säkraste borgen ej blott för lagarnas praktiska tillämplighet men även för upprätthållandet av enhet och konsekvens i lagstiftningen, för bevarandet av vad i den svenska rätten är egenartat och värdefullt.» Och vidare: »Genom justitierådets laggranskning tillföres högsta domstolen ett mått av erfarenhet om lagarnas tillkomst och syften, som måste bliva till bättnad för rättstillämpningen.» Det är således två starkt betonade motiv, som här framföres. Det ena är betydelsen av lagrådets granskning för *lagstiftningen*, och det andra är betydelsen för *lagskipningen*. Om dessa motiv får jag nu med årets konstitutionsutskott säga, att de allt fort stå sig.

Vad då först vidkommer lagstiftningen vill jag erinra om, att herr Lindhagen i sin motion kallar vår tid för »vår oroliga, omda-

Ang.
väckt motion
om avskaf-
fande av lag-
rådet m. m.
(Forts.)

*Ang.
väckt motion
om avskaf-
fande av lag-
rådet m. m.*

(Forts.)

nannde tid». Det är då i denna oroliga, omdanande tid för lagrådet en särskilt viktig uppgift att tillse att lagar icke skapas, som äro en fara för rättssäkerheten och som icke upprätthålla, men vedervåga den nödiga enheten i rättsutvecklingen. Lagrådets uppgift är att skapa konsekvens och sammanhang mellan rättsreglerna. Justitieråden äro de som främst känna till, hurusom lagarna äga ett inre sammanhang med varandra, och de som främst kunna se till, att detta sammanhang även i nya lagar blir upprätthållet. Detta laggranskningsarbete, som nu justitieråden i lagrådet med det där sittande regeringsrådet syssla med, är ingalunda och har ingalunda varit av negativ art utan tvärtom. Man har sett, att den ena gången kan lagrådet visa upp luckor i ett lagförslag, det kan visa på, att man icke med den avfattning som finnes vinner, vad man velat, men på samma gång ger också lagrådet ofta eller oftast en annan väg till att förbättra förslaget. En annan gång kan lagrådet peka på att lagförslaget, utan gagn, stöter mot allmänna rättsprinciper eller de regler, som på närliggande eller kanske de viktigaste rättsområdena äro förhärskande. Jag har här i handen en proposition, som har inkommit till kammaren i dag, med förslag till skogsvårdslag. Om vi där se till huru lagrådet har upptagit de frågor, som förelagts till granskning, märka vi, att det just är detta sätt som tillämpats, att först ser lagrådet med kritiska ögon på det hela och sedan föreslår utvägar till förbättrande. Här gällde det, som synes, en fråga om införande av en tyst förmånsrätt för vissa kostnader, som skogsvårdsstyrelse fått vidkännas för underlätna reproduktionsåtgärder. Ja, genast uppmärksammar lagrådet, att ett godkännande av denna förmånsrätt i betänkelig mån kunde rubba fastighetskrediten. Ja, varför kan det rubba fastighetskrediten? Jo, svaras, därför att denna åtgärd kunde minska förtroendet till inteckningar, som finnas i skogsfastigheten. Vad säger lagrådet sedan? Jo, att man bör försöka på ett annat sätt bereda skogsvårdsstyrelse trygghet för återfående av de förskjutna kostnaderna, och så kommer lagrådet fram med ett förslag härutinnan. Likadant är gången, ser jag i ett annat spörsmål i denna lag, där lagrådet också kommer med positiva uppslag. Om det sedan i denna proposition eller i andra lett till beaktande och påföljd vill jag icke här ingå på. Av stor vikt är i varje fall, att uppmärksamheten blivit fästad vid lagförslagets konsekvenser. Det är lagrådets överarbetning, som så ofta ger det önskade syftemålet. Genom laggranskningen kommer själva det stora sakläget ofta att flyttas längre fram; och ofta gagnas med denna granskning själva det goda syftet med ett till äventyrs ofta hastigt och icke tillräckligt moget utarbetat lagförslag, som eljest kanske skulle haft all utsikt att falla inför en sent kommen, enbart negativ kritik. Lagrådet har i många fall med sin auktoritet skapat möjlighet för en ny lag och skapat rättstrygghet.

Är den största betydelsen av lagrådets verksamhet att finna på lagstiftningens område, så pekade bredvid denna redan motiven för lagrådets inrättande på, att granskningsverksamheten också var viktig i och för lagskipningen. Jag vill erinra om en domarregel, som

säger, att »domaren skall grant veta lagen, där han efter döma skall, ty lagen skall vara honom för en rättelse». Ja, just genom laggranskningen erhålla justitieråden en ingående kunskap i de nya lagarnas anda på ett djupare sätt än man får, då man läser i lagboken eller i vårt riksdagstryck. Här blir det lagens innehåll och icke blott dess form, som kommer emot de laggranskande och som följer dem in i domsalen. På sådant sätt få våra högsta domare en vid inblick i lagen, de lära »att grant veta lagen».

*Ang.
väckt motion
om avskaf-
fande av lag-
rådet m. m.
(Forts.)*

Ja, herr talman, jag medger gärna, att tider ha funnits — och sådana tider kunna komma tillbaka — då lagförslagen kommit att tränga på så, att det varit svårt att få fram dem just vid den tid, som någon trängande vederbörande har velat. Men vi få också betänka, att vi ha levat i en lagstiftningens högkonjunkturtid och att vi kanske i detta hänseende icke skulle lida så mycket om vi åtminstone för en liten tid skulle komma ned i dalsänkan. I detta hänseende må beaktas att lagrådets blotta existens är till nytta för lagstiftningsarbetets jämna och säkra gång. Lagrådet, som arbetar året om, har verkat uniformerande genom den jämna matning med lagar, som från Kungl. Maj:ts sida måste iakttagas i förhållande till lagrådet. Vidare är lagrådet till nytta för de unga lagstiftarna, som veta att de över sig ha lagrådets skarpt spejande ögon, varför det blivit en honnörssak lika mycket som en ämbetsplikt att göra det allra bästa.

Herr Vennerström har framhållit som sin åsikt, att det trots allt skulle vara svårt att få fram vissa lagförslag. Om nu så skulle vara fallet, och om det skulle erfordras några ändringar för att lagstiftningsarbetet vid något tillfälle skulle kunna bedrivas i en raskare takt, så blir det ju närmast, såsom ju också konstitutionskottet framhållit både nu och tidigare, Kungl. Maj:ts sak att taga detta under överbägande.

En utväg vore måhända, att man icke belamrade lagrådet med begäran om uttalanden i frågor, som röra Konungens ekonomiska lagstiftning.

Det har också pekats på den utvägen, att den femte ledamoten, som skulle komma in som en outsider, oftare borde inkallas. Jag tror nog, att ett sådant inkallande ägt rum något oftare än herr Vennerström nämnde; åtminstone har jag mig bekant ett annat fall, då ytterligare en person tillkallats i lagrådet. Härmed må vara hur som helst men vi kunna dock ihågkomma att Kungl. Maj:t redan nu har rätt att tillkalla en person om det skulle vara nödigt och nyttigt för att de sociala synpunkterna i något fall särskilt skulle få komma till sin rätt redan på lagrådets stadium.

Herr Vennerström har vidare sagt — och det har han tagit med från sin reservation — att det skulle vara lämpligt att återgå till lagarnas granskning i högsta domstolen. Jag tror icke så mycket skulle vinnas härmed. Den sakliga prövningen bleve säkerligen ungefär enahanda, men man skulle då mista den praktiska hjälp, som lagrådet nu kan anses ha genom att ett regeringsråd deltagit i lagrådets granskning. Man skulle väl eljest kunna tänka sig som herr

Ang.
väckt motion
om avskaf-
fande av lag-
rådet m. m.
(Forts.)

Vennerström sade, med åberopande av en tidningsartikel, att endast tre justitieråd skulle deltaga i granskningen, medan det nu är tre justitieråd jämte ett regeringsråd. Detta är huvudsakligen en ekonomisk fråga. För högsta domstolen är det emellertid fördelaktigt, att vissa ledamöter för en bestämd tid, nu två år, bortgå till lagrådet, så att justitieråden i övrigt kunna indela sig för sitt reguljära arbete i högsta domstolen. Att högsta domstolens ledamöter skulle tidvis kunna deltaga på flera avdelningar i arbetet på laggranskningen, som man någon gång lär ha ifrågasatt, är icke möjligt. Det skulle bli ett förryckande och försvårande av lagskipningsarbetet.

Det har vidare framförts — och herr Vennerström strök under detta ganska bestämt — att vissa särskilt juridiskt kvalificerade kommissioner skulle utan vidare vara befriade från lagrådets granskning av deras lagförslag, enär såväl juridiska som materiella synpunkter redan vore företrädda i dessa kommissioner. Härpå vill jag svara, att det dock är en stor skillnad mellan lagrådets granskning av ett lagförslag och det arbete en dylik kommission, även om den suttit i många år, ägnat sina förslag. Skillnaden mellan lagrådet och en dylik kommission blir väl den, att kommissionen länge haft sina tankar inriktade på ett visst område och kanske har benägenhet att se bort från lagstiftningens enhetlighet, vilket lagrådsledamöterna icke kunna tänkas göra. Och vidare kunna i stort sett kvalifikationerna hos denna kommissions ledamöter icke vara desamma som hos lagrådsledamöterna.

Jag skall slutligen be att få säga några ord i fråga om den reservation, som, understruken av herr Vennerström, avgivits av herr Engberg och som går ut på en uppdelning av lagförslagets granskning i en formell och en materiell del, av vilka endast den formella delen skulle erfordra granskning av lagrådet. Med avseende på denna motion ber jag få citera, vad motionären, herr Lindhagen, yttrar i sin motion. »En tänkbar utväg», säger motionären, »som ibland förordats, är, att i dylika fall lagrådet fräntages befogenheten att granska själva saken och förbehålles allenast den formella granskningen. Men», säger han vidare, »en sådan anordning är dock knappast utförbar såsom en allmän regel, och rent principiellt är den icke försvarlig. Man kan icke begära, att en person, som granskar ett lagförslag, skall avhålla sig ifrån att bilda sig en egen mening om själva innehållet. Varje människa med omdöme underlåter ändock icke att göra det. Formerna äro till för att tjäna innehållet, och hur skall man kunna riktigt bedöma formerna, om man ej skaffar sig en bild av det innehåll de skola tjäna.»

Jag kan i denna del instämma med min kollega, den ärade motionären, och skulle i denna del av motionen vilja säga den högt ärade motionären. Det är icke mycket att tillägga på denna punkt; det skulle jag dock vilja förklara, att detta — att lagrådet skulle endast äga att företaga en formell granskning — är ett grundskott mot lagrådets hela granskningsrätt. Man kan icke tänka sig, att de höga justitieråden skulle behöva sitta och knäcka rent formella saker. Det skulle vara alldeles tillräckligt med en lagtekniskt utrustad

byrå i departementet, men härmed skulle också de stora synpunkterna alldeles gå bort. Möjligheten att vid granskningen se denna från synpunkten av hela lagstiftningen och rättssystemet i dess helhet skulle säkerligen försvinna, om denna rent tekniska granskning anförtröddes åt en dylik byrå. Ja, det vore, upprepar jag, ett grundskott mot denna för oss säregna institution. Vid det skandinaviska samarbetet lär det icke vara ovanligt att få höra röster från de andra grannländernas lekmän och jurister, som uttala sin avund över denna svenska institution, där lagskipningens främste få säga sitt ord till fromma för den *nationella* och *rationella* rättsutvecklingen.

*Ang.
väckt motion
om avskaf-
fande av lag-
rådet m. m.*

(Forts.)

Herr talman, skulle vi då avskaffa eller söka förvanska en sådan institution? Jag anser med konstitutionsutskottet, att vi icke böra göra det, och därför ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets betänkande, såväl dess kläm som dess motivering.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag skall på en halv minut söka översätta herr Björkmans anförande till vanlig svenska. Som jag ser saken, innebär den av herr Björkman intagna ståndpunkten helt enkelt, att lagrådet skulle vara till, för att, om majoriteten i vårt land nu har en viss uppfattning om hur en lag skall läggas, den majoritet, som existerade under gångna tider, fortfarande i alla fall skall få bli dominerande mot den majoritet, som finnes under nuvarande tid. Detta är helt enkelt innebörden av herr Björkmans samhällsbevarande uppfattning i denna fråga. Men det är ju också så naturligt och klart, att en sådan uppfattning skall utgöra högerns synpunkt på frågan och att de borgerliga överhuvud skola ställa sig på samma ståndpunkt och från denna utgångspunkt slå vakt om lagrådet. Men vi kunna icke förena oss med dem i en sådan uppfattning. Enligt vår åsikt är det den rådande majoriteten i landet, som skall bestämma, hur *innehållet* i lagarna och deras innebörd skall vara, medan lagrådet endast skall ha rätt att bestämma, huru denna innebörd skall klädas i ord och paragrafer. Lagrådet skall tekniskt utarbeta lagarna, det är vad som tillkommer lagrådet, men ingenting annat. Från denna utgångspunkt ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall till samma yrkande, som gjorts av herr Vennerström.

Herr **Engberg**: Gentemot den ärade talaren på Norrköpingsbanken skall jag be att få göra en liten invändning. Han angrep den reservation, som avgivits av mig och några mina partivänner inom utskottet. Han gjorde det med den motiveringen, att den skillnad, vi ifrågasatt mellan den materiella och den mera formella granskningen, icke skulle kunna genomföras med mindre man riktade ett grundskott, som han uttalade sig, mot själva lagrådets ställning och arbetsuppgift. Jag vill då först säga, att jag är ense med den ärade talaren i hans uppfattning om lagrådets behövlighet. Jag är också ense med honom däri, att man intet vinner på att flytta lagrådet tillbaka in i Högsta domstolen, och slutligen är jag också ense med honom att man nog har ett behov av att det tillses, att i alla lagar fin-

Ang.
väckt motion
om avskaf-
fande av lag-
rådet m. m.

(Forts.)

nes en sammanhållande faktor, en övergranskning, som har ögonen på att det hela passar in i systemet.

Men i det avseendet förefaller det mig som om man skulle kunna begränsa sig till en juridisk prövning. Däri har icke jag — och icke heller mina medreservanter — lagt in den snäva uppfattning, som herr Björkman velat intolka i vår ståndpunkt, nämligen att det bara vore fråga om en granskning av uttryckssättet, av den yttre skruden, utan naturligtvis inbegripes också i en juridisk granskning en undersökning av ett lagförslags sammanhang med andra redan befintliga lagar och med gällande lagstiftnings principer och syften. Jag skall såsom ett exempel för herr Björkman visa på lagen om åttatimmarsdagen. Inte är det väl ändå nödvändigt, det medger nog också herr Björkman, att lagrådet i sitt utlåtande tager ställning till en sådan lag ur ekonomiska och till hälften politiska synpunkter? Det är orimligt att säga, att sådant skall vara nödvändigt. Jag menar, att man får väl ändå göra skillnad mellan ett ställningstagande till frågan: vill jag att en sådan lagstiftning skall komma till stånd eller icke? och ett ställningstagande, som avser dels lagförslaget yttre form o. dyl., dels dess sammanhang med redan gällande lagstiftning, det motsägelösa infogandet i redan befintliga lagstiftningssystem. För mitt sätt att se, har intet giltigt skäl förebragts, för att icke den skillnaden skulle kunna upprätthållas, och det är min övertygelse, att den part, som har mest att vinna på att denna skillnad iaktages, det är lagrådet självt, ty i den mån som den misstanken skulle kunna växa, att lagrådet söker påverka ett lagstiftningsförslags utgång, i samma mån är jag rädd för att lagrådet får en ställning inför opinionen, som är skadlig för hela lagstiftningsarbetet och i viss mån även för den högsta domstol, av vilken lagrådet är en delegation. Jag tror därför man gör denna institution en tjänst, om man bringar den in på vägar, där den icke behöver utsätta sig för slika misstankar, och därför, herr talman, har jag för min del varit med om att anteckna mitt namn under den reservation beträffande motiveringen, som vidfogats utskottets utlåtande. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan men att kammaren måtte godkänna denna reservation i fråga om motiveringen.

Herr Björkman: Jag får tyvärr nu ej säga många ord och vill därför endast gentemot herr Engberg säga, att det för mig fortfarande synes omöjligt att, såsom han tycks anse lämpligt, dela upp granskningen i en mera formell sådan och en materiell. Det är nog så, att formen ger en bild av innehållet, och det måste tillses, att innehåll och form svara mot varandra. Detta är långt viktigare, än herr Engberg tycks förmena.

Beträffande herr Hages översättningsförsök beklagar jag, att tiden icke medger mig att tala svenska med honom. Den svenskan kanske kan synas gammalmodig, men den kan nog anpassas efter den nya tidens språk också och gör det kanske *säkrare* än herr Hages.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av herrar Thulin och Vennerström avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till det av herr Engberg under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

*Ang.
väckt motion
om avskaf-
fande av lag-
rådet m. m.
(Forts.)*

§ 14.

Till avgörande förelåg vidare bankoutskottets utlåtande, nr 14, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.

Efter föredragning av *punkten 1*, angående vissa riksbankens engagemang, begärdes ordet av

*Ang. vissa
riksbankens
engagemang.*

Herr **Kilbom**, som yttrade: Herr talman! Jag skall be att några minuter få taga kammarens tid i anspråk vid föreliggande punkt.

Då frågan angående stödkrediten var före, uppmanades jag av en av bankofullmäktiges ärade ledamöter att, för den händelse jag ansåg, att fullmäktige hade överträtt sin befogenhet, anmäla dem för justitieombudsmannen. Jag antager, att den ärade ledamoten menade, att denna utväg endast kunde anlitas, om jag ansåg, att detta överträdande skett mellan riksdagarnas sammanträden. Det torde nämligen icke vara honom obekant, att under den tid riksdagen är samlad har undertecknad ingen dylik befogenhet. Jag föreställer mig alltså, att här föreligger en missägning från hans sida.

Nu har emellertid riksdagen för sitt vidkommande, i varje fall indirekt, godkänt bankofullmäktiges åtgärd, och det är ju redan av den anledningen liksom av den anledningen, att det här endast föreligger en erinran, självklart, att något beslut om anmälan icke kan ske i dag.

Att saken emellertid är minst sagt tvistig och icke alls så självklar, som bankoutskottets egna ledamöter helt naturligt tyckas ha funnit, synes mig framgå oförtydligt dels av regeringsformen och dels av gällande riksbankslagstiftning, men icke minst av det yttlande, som bankoutskottet nu senast har avgivit. I regeringsformens paragraf 111 heter det i andra stycket bl. a.: »Fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret samt riksdagens revisorer kunna ej i och för sin befattning emottaga befallningar utan av riksdagen allena och enligt dess instruktioner.»

Jag kan icke finna annat än att härav framgår indirekt och så klart som helst, att riksbankens fullmäktige icke ha rätt att fatta några sådana beslut, såsom i detta avseende skett, utan att riksdagen *först* fått taga ståndpunkt till saken. Gentemot detta hänvisa måhända riksbanksfullmäktige till gällande riksbankslagstiftning. — Jag vill då meddela t. ex. herr E. A. Nilson, att det finnes ingen anledning att taga saken så överlägset, ty hade ärendet icke

Ang. vissa
riksbankens
engagemang.
(Forts.)

kommit fram i dag, så hade jag sannolikt på kammarens bord kunnat förelägga en verkligt bindande juridisk bevisning för den saken. — Det säges i riksbankslagens § 13, som handlar om de förhållanden, under vilka riksbanksfullmäktige skola utlåna pengar, att de skola »diskontera växlar, betalbara å inrikes ort inom sex månader». Vidare heter det under punkt b) i paragrafen, att riksbanken äger att driva utlåningsrörelse medelst »utlåning mot förbindelse till återbetalning antingen å bestämd tid av högst sex månader eller ock efter högst 3 månaders uppsägning samt mot pant av obligationer, aktier eller andra värdepapper». Enligt punkt c) äger riksbanken bedriva utlåning mot »förbindelse till återbetalning å bestämd tid av högst sex månader samt mot pant av varor, liggande å allmän väg eller satta i förvar hos tredje man, som förbundit sig att hålla dem eller deras värde riksbanken tillhanda».

Ingendera av dessa bestämmelser kunna, såvitt jag förstår, äga tillämplighet på den transaktion riksbanksfullmäktige företagit. Däremot heter det i punkt d), att riksbanken äger »bevilja på högst tolv månader kassakreditiv och kredit i löpande räkning mot pant av obligationer, aktier eller i fast egendom in-tecknade skuldebrev» — det skulle väl alltså vara dessa sista ord man stöder sig på — »eller ock mot säkerhet av borgen såsom för egen skuld; dock att i denna rörelsegren riksbankens tillgångar må användas till ett sammanlagt belopp av högst 15 miljoner kronor».

Om nu riksbankens riskförbindelser vid stödet av Värmlandsbanken icke sträckte sig längre än till 15 miljoner kronor, så kan jag icke finna, varför det var nödvändigt att begära en fördubbling av ansvarsrisken för kreditkassan från 50 till 100 miljoner kronor. Jag kan så mycket mindre finna någon anledning därtill, som endast 37 miljoner kronor voro tagna i bruk och alltså 13 miljoner voro kvar. Man kunde alltså nöjt sig med att begära en utsträckt ansvarsförbindelse med 5 å 10 miljoner kronor, om man velat hålla sig inom lagens ram. Det förefaller mig alltså av formuleringen av gällande riksbankslag, som om bankofullmäktige icke hade någon rätt att ikläda sig denna förbindelse för Värmlandsbanken, i vart fall icke, om man jämför dessa bestämmelser med vad i övrigt gäller för bankofullmäktige i fråga om deras skyldighet att väl tillvarataga bankens förvaltning och tillhörigheter.

Nu säger emellertid bankoutskottet härom: »Vid granskning av ovannämnda — d. v. s. riksbanksfullmäktiges — protokoll har utskottet uppmärksammat, att vid vissa genomförda bankrekonstruktioner fullmäktige ansett sig böra för att förhindra ekonomiska förvecklingar av oöverskådlig räckvidd stödja dessa banker på ett sätt, som *under vanliga förhållanden* icke bort komma i fråga.» Vad menas med »vanliga förhållanden»? Menas därmed normala ekonomiska förhållanden, då alltså likviditeten varit mycket större än nu är fallet? Bankoutskottet anser alltså, så vitt jag kan läsa dess uttalande, att under tider, då likviditeten hos de företag, som nu fått pengar i riksbanken, hade varit ofantligt mycket större, än den nu är, hade riksbanken icke bort gå med på en dylik transaktion. Jag

är fullt ense med bankoutskottet däri. Men om bankoutskottet anser, att *under normala* förhållanden, då likviditeten varit större, banken icke bort göra denna operation, huru kan då bankoutskottet anse, att under *nuvarande* förhållanden, då likviditeten är ofantligt *mycket mindre* — jag har t. o. m. tillåtit mig hävda den meningen, att den kan komma att bli lika med noll — under tider, då det alltså icke finnes tillräckliga säkerheter, banken skall ikläda sig en dylik kredit? Detta tillhör mysterierna. Så säges det vidare: »Sålunda nödgades fullmäktige vid Värmlandsbankens rekonstruktion övertaga vissa större kreditengagemang, vilka rätteligen bort tillhöra den förlidit år bildade kreditkassan och vilka engagemang kassans styrelse förklarar sig villig att övertaga, så snart härför erforderliga ändringar» o. s. v.

Vad har nu riksbanken på detta sätt gjort? Jo, jag kan icke få någon annan tolkning av saken — och jag har för övrigt hört mig för hos en tämligen framstående affärsjurist på området — än att riksbanksfullmäktige iklätt riksbanken en stor förlustrisk utan annan säkerhet än *antagandet*, att riksbanken för framtiden *icke behöfde stå för* densamma. Det har också en av bankofullmäktiges egna ledamöter erkänt, då han under debatten om denna fråga uttalade: vill icke riksdagen taga denna risk, så skola vi nog själva klara den. Jag vill icke vara elak, men jag tror, att kammarens ledamöter förstå, att man icke kan handhava och förvalta riksbankens angelägenheter på sådant sätt, att man ikläder riksbanken en till flera 10-tal miljoner uppgående förlustrisk, som det här rör sig om, blott på grund av ett *antagande*, att ett beslut kommer att fattas i den eller den riktningen. Om riksdagen icke fattat det beslut, som den gjorde, så hade bankoutskottet enligt dess eget uttalande varit tvunget att anmäla bankofullmäktige till åtal. Någon annan konsekvens kan man icke få fram av föreliggande handlingar.

Kvar står alltså herr talman: bankofullmäktige ha genom sin åtgärd, vilken enligt mitt sätt att se icke har tillräckligt stöd i gällande regeringsform eller gällande lagstiftning för riksbanken, bundit riksdagen på det sättet, att riksbanken beviljat en kredit, till vilket den icke haft rätt. Bankofullmäktige ha genom sin åtgärd i strid med banklagen eller i varje fall i strid med banklagens anda och mening iklätt sig förbindelser på ett *antagande* — och det är en mager säkerhet — att riksdagen genom ett beslut, som vid tiden för bankofullmäktiges åtgärd icke förelåg (man har sålunda räknat med obefintliga faktorer), skulle övertaga denna risk. Jag är fullständigt övertygad, som jag nämnde vid senaste sammanträde, att om det suttit en högerregering, som uppträtt på sätt som den socialdemokratiska regeringen gjort i denna fråga, så vill jag hoppas att socialdemokraterna skulle varit de första att säga ifrån, att något sådant får icke äga rum.

Jag har intet förslag att framställa.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt lägga punkten till handlingarna.

Ang. vissa
riksbankens
engagemang.
(Forts.)

Ang. frukost-
servering i
riksbanken.

Punkten 2, angående frukostservering i riksbanken.

Uti sin till riksdagen avlåtna berättelse angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning under år 1921 hade riksdagens revisorer under § 14 öfvermält, att de funnit, att av riksbanken med stöd av bemyndigande i 45 § bankoreglementet lämnade bidrag till frukostservering under arbetstiden åt bankens tjänstemän uppgått till avsevärda belopp, samt vidare gjort följande uttalande:

»Då enligt vad revisorerna iakttagit inom vissa av statens verk, exempelvis inom Pensionsstyrelsen, frukostservering åt personalen där anordnats utan annat bidrag från statens sida än genom tillhandahållande av fri lokal, lyse, värme och servis, anse revisorerna, att motsvarande anordning bör kunna genomföras även i riksbanken, så att dess bidrag för ändamålet begränsas till angivna poster.»

Med anledning av berörda uttalande hade fullmäktige i riksbanken i en till bankoutsittet ställd, den 18 sistlidna januari dagtecknad skrivelse på anförda skäl avstyrkt, att någon förändring vidtoges i den nu i § 45 av bankoreglementet intagna bestämmelsen om rätt för fullmäktige att av bankens medel låta utbetala bidrag till frukostservering under arbetstiden åt riksbankens tjänstepersonal.

Utsittet hemställde, att revisorernas förevarande framställning icke måtte till någon vidare åtgärd föranleda.

Sedan punkten föredragits anförde:

Herr Norman: Herr talman! Som herrarna behagade finna, ha statsrevisorerna till riksdagen anmält det förhållandet, att bankofullmäktige beviljat såsom bidrag för avlöning åt den betjäning, som ombestyrde matserveringen i riksbankens restauranglokal i slutet av 1916 200 kronor, vilket följande år höjdes till 2,912 kronor. Vid 1918 års riksdag inrycktes på hemställan av bankofullmäktige i bankoreglementet en passus, som gav bankofullmäktige rättighet att utanordna medel till personalens frukostspisning. Sedan dess ha dessa belopp uppgått till summor, som måste anses synnerligen höga. Beloppen angivas sålunda i runda tal: 1918 till 51,000 kronor, 1919 till 63,000 kronor, 1920 till 50,000 kronor och 1921 till 47,000 kronor och för förra året enligt den uppgift, som bankofullmäktige avgivit, 44,500 kronor. När bankoutsittet 1918 föreslog nämnda tillägg i bankoreglementet så anfördes som skäl, att den rådande bristen på livsmedel i särskild grad påkallade vissa åtgärders vidtagande rörande personalens vid riksbanken frukostbespisning. Men det kostnadsbelopp, som då antyddes, uppgick till något öfver 6,000 kronor per år. Som av den lämnade redogörelsen framgår, har detta belopp överskridits så att det t. ex. år 1919 uppgått till omkring den 10-dubbla summan.

Nu är det alldeles klart, att det finnes skäl, som tala för sådana anordningars vidtagande, att riksbankens personal må bliva i till-

fälle att inom riksbankens lokal intaga sina måltider, och gent emot detta ha statsrevisorerna icke riktat någon som helst anmärkning. Men det synes revisorerna, som om saken här liksom beträffande andra statens verk borde ha anordnats på sådant sätt, att riksbanken bidragit till minskning av utgifterna genom tillhandahållandet av fri lokal med värme och lyse samt servis. Enahanda förhållande råder på andra håll. Jag kan nämna, att i gamla riksdagshuset med dess många där inrymda ämbetsverk ha tjänstemännen tillfälle att intaga sina måltider i där anordnad restauranglokal utan andra bidrag från statens sida än tillhandahållandet av fri lokal och värme; där lämnas icke ens bidrag till lyse och icke heller till servis, duktyger eller bränsle för matlagningen. Inom andra statens verk äger det förhållandet rum, som revisorerna påpekat — t. ex. i fråga om pensionsstyrelsen — att verket tillhandahåller lokal, värme och lyse jämte servis. Inom postverket är det i stort sett enahanda o. s. v.

Ang. frukostservering i riksbanken.
(Forts.)

Det synes, som om inom riksbanken vidtagna åtgärder innebära ett avsteg från annars tillämpade principer, och skulle ett sådant avsteg här opåttalt få fortsätta, så är det icke att undra på, att man inom andra statens verk vill följa exemplet. I det avseendet bör den av riksgäldskontoret gjorda framställningen uppmärksammas. Av de uppgifter, som lämnas i nästa utlåtande kammaren har att behandla — bankoutskottets utlåtande nr 15 — framgår nämligen, att riksgäldskontorets utgifter för personalens frukostservering under år 1921 uppgått till 25,000 kronor. Om detta förhållande likaledes opåttalt får fortgå, så är det givet, att vart enda statens verk här i huvudstaden anser sig kunna rikta krav på liknande förmåner för sina tjänstemän. Om riksbankens och riksgäldskontorets tjänstemän få kontanta bidrag till frukostserveringen, varför skulle då icke personalen vid postverket, pensionsstyrelsen, riksförsäkringsanstalten o. s. v., o. s. v., som befinner sig på samma linje, erhålla samma fördelar. Och få tjänstemännen vid de i huvudstaden förlagda verken denna förmån, varför skulle då icke även tjänstemännen vid statens verk i landsorten få den? Konsekvensen av ett godkännande av detta förfarande kan för statsverket bliva ganska dyrbar.

Under sådana förhållanden ansågo sig statsrevisorerna ha grundad anledning att göra anmälan om detta och uttalade den önskan, att inom riksbanken, i likhet med vad fallet var inom pensionsstyrelsen, denna matservering måtte anordnas på ett för riksbanken billigare sätt. Givet är, att bankofullmäktige icke ansågo denna erinran tilltalans och helst önskade, att den icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd. Jag vill dock i detta sammanhang erinra om att statsrevisorerna tidigare gjort anmärkning rörande en del saker som bankofullmäktige icke heller tyckt om men som likväl föranlett åtgärders vidtagande. Jag påminner om det förhållandet, att riksbankens sedeltryckeri betalat skatterna för sedeltryckarna, men på grund av den av 1921 års statsrevisorer gjorda anmälan har man kommit därhän, att detta förfarande nu är ställt på avskrivning.

Tiden är långt framskriden, och jag skall icke närmare ingå på dessa förhållanden, bland annat, på den grund att första kammaren

Ang. frukost-
servering i
riksbanken.
(Forts.)

beslutat underkänna bankoutskottets förslag och i stället beslutat i enlighet med ett yrkande, som jag nu kommer att göra. Detta yrkande skulle innebära ett ogillande av bankoutskottets hemställan och ett förslag att kammaren med godkännande av statsrevisorernas uttalande skulle lägga punkten till handlingarna. Detta i första kammaren framställda yrkande samlade 76 röster mot 32, som tillfölo bankoutskottets hemställan.

Jag ber alltså, herr talman, att på grund av det anförda få yrka avslag på bankoutskottets förevarande hemställan och att kammaren med godkännande av statsrevisorernas anmärkning måtte lägga punkten till handlingarna.

Häruti instämde herrar *Karlsson* i Gasabäck, *Persson* i Fritorp, *Waldén*, *Sköld*, *Nilsson* i Vibberbo, *Jansson* i Edsbäcken och *Lithander*.

Herr **Lövén**: Herr talman! Statsrevisorerna ha allt sedan fjolåret förskaffat sig en herostratisk ryktbarhet, som de med all gewalt söka bibehålla till glädje för land och folk. Statsrevisionen har aldrig någonsin, så långt jag kan minnas tillbaka, framställt några större och gravare anmärkningar mot förvaltningen av statens ekonomi och andra hithörande spörsmål. Men man har sökt med ljus och lykta, och trots detta har man icke kunnat komma med annat än en del små anmärkningar, som man dock sökt göra bemärkta för landet och landets tidningspress, liksom ville man säga: här äro de som vaka över den ekonomiska säkerheten och annat, och därför kunna land och folk sova tryggt och lita på statsrevisionen.

Här har man nu upptäckt, att riksbankens tjänstemän fått ett litet mål mat i riksbanken för en billig penning, vilket förorsakat statsverket utgifter till här angivna belopp. När man sedan sökt sak med riksbanken för denna frukostservering, så har man gått till andra statens inrättningar, där tjänstemännen ha en mera regelbunden tjänstgöring, där man kan avbryta arbetet för någon viss timme och där man kan låta personalen få en lunchrast. Men man har icke gått och undersökt, huru det är ställt på detta område vid liknande företag.

Utskottet har så noggrant behandlat statsrevisorernas anmärkning, att vi undersökt förhållandena vid alla motsvarande inrättningar, där frukostservering finnes anordnad, för att få utränt, huru det i detta avseende varit ordnat. Vi ha verkställt undersökningar i de stora bankerna, som det väl legat närmare till hands att göra till föremål för jämförelse än pensionsstyrelsen och dessa ämbetsverk i det gamla riksdagshuset, där man kan sluta sitt arbete på en bestämd timme och sedan komma igen, och då finna siffror och tabeller i den ordning man lämnade dem. Men jag undrar, om herr Norman och statsrevisorerna anse, att man i riksbanken kan avstänga kassorna, avstänga rörelsen och låta personalen gå ut för att intaga sina måltider som andra tjänstemän. Statsrevisorerna äro väl underkunniga om att denna personal får arbeta så, att den under lång tid måste

stanna kvar på sin post, och då är det oavvisligen nödvändigt, att de få ett mål mat antingen de kunna skaffa sig det i lokalen i riksbankshuset eller på annat sätt.

Ang. frukostservering i riksbanken.
(Forts.)

De stora bankerna bekosta frukostserveringen för sin personal. Skandinaviska banken utbetalar för ändamålet omkring 225,000 kronor och Handelsbanken 172,000 kronor. Då från utskottets sida den frågan ställdes till ledningen för dessa banker, om fördelarna voro så stora och om det var så praktiskt riktigt, att personalen skulle få ett mål mat inom själva banklokalen, att dessa fördelar motvägde de stora kostnaderna för dessa banker, så blev det ett obetingat *ja* man svarade. Man ansåg, att detta bidrog till arbetets effektivitet och att det överarbete, som därigenom kunde presteras, mycket väl svarade de stora summor, som härför utbetalades, men ännu hade icke från dessa bankers revisorers sida gjorts anmärkning rörande kostnaderna för denna frukostservering. Det är först beträffande statens verk, som man sökt framkomma med sådana, och man synes anse, att personalen i riksbanken i motsats mot andra stora bankers personal kan medföra smörgåsar och äta dem under den tid, man sköter sitt arbete, så gott förhållandena det medgiva. Det hade varit riktigare, att statsrevisorerna anställt en jämförelse med dessa banker än med sådana verk, där man kan sluta sitt arbete och gå sin väg på en stund och sedan komma tillbaka och fortsätta, där man slutade.

Om det varit i sparsamhetens tecken, som revisorerna gått fram, när de framställt sitt förslag, så torde det förvåna kammaren att i nästa punkt finna, att en utgift, som riksbanken får vidkännas på 3,400 kronor, vilja statsrevisorerna utöka med 49,000 kronor. Det kanske hör till saken, att det är vissa tidningar, som på grund av annonsering skulle erhålla dessa 49,000 kronor, om förslaget ginge igenom. Statsrevisorernas sparsamhet är sålunda något olika i punkterna 2 och 3. Jag har endast velat säga detta i förbigående.

När sedan herr Norman drar till med den stora seger, som vunnits i första kammaren, så må den vara statsrevisorerna väl unnad. Jag vågar dock uttala den förhoppningen, att denna kammare skall se mera klart och nyktert på denna fråga, så att den icke går statsrevisorernas önsknings till mötes, ty jag tror, att personalen i riksbanken är väl förtjänt av denna förmån, och detta så mycket mera, som man vet, att bankofullmäktige lovat att så snart som möjligt och då tillfälle gives söka nedbringa kostnaderna. Dessa serveringslokaler äro så små, trånga och usla, att den som förestår serveringen icke kan köpa något för visthusboden, då han icke kan ha något på lager. Och det tycker jag, att statsrevisorerna bort taga reda på.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Med herr Lovén förenade sig herr *Kloo*.

Herr Norman: Herr talman! Jag vill instämma med föregående talare däri, att man skall se nyktert och klart på saken, och

Ang. frukost-
servering i
riksbanken.
(Forts.)

det skulle varit kärt, om den ärade talaren låtit denna önskan komma till uttryck i sitt eget anförande. Men det syntes brista åtskilligt i det stycket!

Den ärade talaren uppehöll sig t. ex. vid nästa punkt, som förekommer i bankoutskottets förevarande utlåtande. Det hör egentligen icke till den här saken. Det är ett misstag, när han påstår, att statsrevisorerna förordat åtgärder, som skulle kunna kosta 49,000 kronor utöver vad som för närvarande utgår för ändamålet. Statsrevisorerna ha i stället påpekat önskvärdheten av en del förenklingar i riksbankens publikationer, så att kostnaderna för dessa kunde nedbringas, ty det finnes i en del av dessa publikationer uppgifter med samma innehåll, vilka uppgifter mycket väl skulle kunna sammanföras på ett ställe. Sådana uppgifter förekomma dels i riksbankens årsbok, dels i översikter m. m. Vi ha påpekat, att en del av dessa upprepningar äro överflödiga. Bankofullmäktige ha själva medgivit, att en inskränkning av dessa publikationer kan äga rum. I sammanhang härmed peka statsrevisorerna på önskvärdheten av att tillse, om icke ett lämpligare sätt för publicerandet av riksbankens rapporter kunde ske. Men det är ingalunda något förslag utan en önskan, att denna sak må bliva föremål för undersökning.

Det hör emellertid icke till den föreliggande punkten. Jag bestrider, att statsrevisorerna förordat åtgärder, som skulle förorsaka ökade utgifter.

Den föregående talaren gjorde en jämförelse med enskilda bankers tillvägagångssätt och sade, att dessa funnit med sin fördei förenligt att tillhandahålla sin personal fullständigt fri frukostservering. Det må var dessa bankers ensak. Om deras åtgöranden ha statsrevisorerna icke någon som helst befogenhet att yttra sig. Men jag ber få fästa uppmärksamheten på att om enskilda bankinstitut finna med sin fördel förenligt att vidtaga vissa åtgärder, så medför detta inga som helst konsekvenser utanför vederbörande bankinstituts egna områden. Men om ett statens verk — i detta fall riksbanken — med riksdagens medgivande vidtager vissa åtgärder, kunna dessa medföra vittomfattande konsekvenser utefter hela linjen för den mångfald av ämbetsverk, som äro förlagda här i Stockholm, men även för kontoren i landsorten. Det ligger dock en viss rätt betydande skillnad i det stycket.

Vidare kanske man i det sammanhanget kunde göra en liten jämförelse mellan de till riksbankens tjänstemän och vaktbetjäning utgående löneförmånerna jämte dyrtidstillägg och de förmåner som enskilda banker betala. Kanske det också skulle kunna giva en viss illustration, som vore värdefull att ha i det sammanhanget.

Jag erinrar än en gång om att statsrevisorerna på intet sätt motsatt sig vidtagandet av anordningar, som möjliggöra för de i riksbanken anställda att få fördelen av en servering i bankens egna lokaler. Statsrevisorerna ha ingalunda menat, att personalen skall behöva springa ut i staden för att intaga sina måltider; det kan och bör mycket väl gå för sig att ordna detta i bankens egna lokaler. Men vad vi erinrat om, det är de mycket betydande kostnader, som dessa

anordningar dragit, och vilka icke varit avsedda eller för riksdagen bekanta, när riksdagen 1918 gick in på det tillägg till riksbankreglementet, som gav åt fullmäktige rätt att utanordna vissa bidrag för personalens frukostservering. Och när man, som jag förut påpekat, kunnat inom andra statens verk ordna detta genom tillhandahållande allenast av lokal, värme, lyse och servis, bör samma anordning också vara tillräcklig för riksbankens och — vi komma till den saken senare — för riksgäldskontorets vidkommande.

Så till slut endast ett par ord med anledning av herr Lovéns inledningsord, att statsrevisorerna förvärvat herostratisk ryktbarhet för sin benägenhet att med ljus och lykta söka efter anledningar att inför landet stå fram såsom väktare av statens intressen. När man som en av riksdagen utsedd förtroendemän verkligen har till uppgift att bevaka statens intressen och skulle svika denna uppgift, om man icke gjorde vad man kunde för att söka tränga in i olika förhållanden rörande olika verk, och om man därvid finner saker, som äro ägnade att påkalla uppmärksamhet, så är det ju föga tacksamt, att man, då man påtalar något, som man finner anmärkningsvärt, sedan av en av riksdagens egna ledamöter skall få sin ärliga strävan härvidlag betecknad såsom ett sökande med ljus och lykta efter angreppspunkter. Jag tillbakavisar denna beskyllning och vill påstå, att samtliga statsrevisorer under den tid jag tillhört revisionen sökt göra sitt bästa för att i enlighet med den av riksdagen utfärdade instruktionen fylla sin plikt och göra det på det sätt som instruktionen ålägger dem. Den herostratiska ryktbarheten kan i det fallet returneras till den, som vill på riksdagens egna förtroendemäns arbete lägga sådana synpunkter som den föregående talaren här gjorde. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Lindqvist** i Halmstad: Herr talman! Jag vet ju mycket väl, att det är så ställt, att våra förhandlingar i dag skola vara tidigt slutförda, enär andra arbetsuppgifter föreligga, varför jag skall fatta mig kort.

Jag skulle icke begärt ordet, om icke min partivän herr Lovén uppträtt, som han gjorde. Nu tror jag dock, att utskottets övriga ärade ledamöter äro herr Lovén mindre tacksamma för att han här talar på sådant sätt som han i dag gjort. Jag vill för min del på det bestämdaste protestera mot sådana uttalanden, som herr Lovén här har kommit med, att statsrevisorerna skulle ha letat med ljus och lykta för att göra sig bemärkta. Så är icke förhållandet, herr Lovén. Och jag måste för min del säga, att hade icke statsrevisorerna inför riksdagen erinrat om det förhållande, som här är rådande, så hade icke revisorererna gjort sin skyldighet. Ty det är dock så, herr Lovén, att sedan riksdagen 1918 beslöt en ändring av reglementet för bankofullmäktige, så har det visat sig, att den förändring som då beslöts har kommit att medföra en utgift på över $\frac{1}{4}$ miljon kronor. Och jag tycker verkligen, att detta förhållande är av den art, att riksdagen bör ha reda på det, och sedan bör riksdagen ha rätt att besluta, om den anser,

Ang. frukostservering i riksbanken.
(Forts.)

Ang. frukost-
servering i
riksbanken.
(Forts.)

att det skall fortfara eller om man skall göra en ändring däri. Och vi behöva icke, herr Lovén, göra frågan så oerhört stor och blåsa upp den till sådana dimensioner som herr Lovén här gör.

Vi ha inom revisorerna haft precis samma uppfattning som utskottet och bankofullmäktige ha haft, när de uttalade att de anse fördelaktigt, att det beredes möjlighet för bankpersonalen att inom bankens lokaler intaga sin frukost. Ja, vi ha precis samma uppfattning som de, och vi ha också den uppfattningen, att det är önskvärt, att de kunna intaga denna måltid till moderata priser. Men det kunna de göra enligt vår uppfattning, även om riksdagen gör ett uttalande i enlighet med vad revisorerna här ha ifrågasatt. Ty det var väl icke riksdagens mening 1918, när bankreglementet ändrades och man gjorde ett uttalande om moderata priser, att man därmed avsåg ett pris av 30 resp. 45 öre. Det kan väl icke kallas ett moderat pris, utan det kan betecknas med ett helt annat namn.

Och så ber jag att få erinra såväl herr Lovén som kammarens övriga ledamöter, att när exempelvis förra hösten priset stod i 35 öre för vaktmästare och 45 öre för andra tjänstemän, så hade det till följd av livsmedelsprisets fall visat sig möjligt att åstadkomma en sänkning av det portionspris, som utbetalades till dem som ha serveringen om hand. Hur gjorde man då hos bankofullmäktige? Jo, då gick man till väga på så sätt, att av 10-öringen tillgodogjorde sig banken endast 5 öre, och de andra 5-örena användes till att sänka prisen för personalen, så att vaktmästarna, som förut fått betala 35 öre, nu skulle erlägga endast 30 öre och tjänstemännen, som fått betala 45 öre, nu skulle betala 40 öre. Detta måste man väl säga icke står i överensstämmelse med den tanke, som vi hade 1918, när vi gingo in för detta.

Vidare måste vi väl här i riksdagen se till, att det så långt som möjligt skapas enhetliga bestämmelser, sådana som medföra största möjliga rättvisa. Och det kan väl ej vara riktigt, såsom här i dag påtalats, att tjänstemän och betjäning i ett verk skola ha sådana naturaförmåner, som det ej är möjligt att ge på andra håll. Och vi kunna vara alldeles övertygade, att om riksdagen här i dag följer bankoutskottets uttalande, så kommer det snart att leda till att det blir flera verk som komma, just med hänvisning till riksbanken, och begära att få samma förmåner. Jag ber att i detta avseende få erinra om att, när riksgäldsfullmäktige 1918 kommo in med sin framställning att få rätt att anordna frukostservering för riksgäldskontorets personal, så anförde de just, att de till följd av att riksbanken anordnat sådan servering ansåge det rättvist, att den finge anordnas även för riksgäldskontorets personal. Ja, det anser jag också; om det skall vara så ordnat på det ena stället, så skall det också vara det på det andra. Men det torde icke vara möjligt att fullfölja detta överallt, och därför är det säkerligen allra lyckligast, om riksdagen gör till sitt det uttalande, som revisorerna gjort och som herr Norman här talat för, och vartill jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

I detta yttrande instämde herr *Olovson* i Västerås.

Herr **Lovén:** Herr talman! Till den siste ärade talaren skall jag endast be att få säga, att vad jag yttrat står för min egen räkning, och jag tvivlar på att han har fullmakt från bankoutskottets övriga ledamöter att uttala något beklagande av mitt yttrande. Till dess han kan visa detta, skall jag be att han håller inne med sitt beklagande av detta yttrande.

Ang. frukostservering i riksbanken.
(Forts.)

Här har varje år från riksbanken redovisats vad denna servering kostat, och på mig verkar det som en sorts bluff, när man nu visar upp dessa siffror, precis som om de hade hållits hemliga för riksdagen förut. Då riksbanken emellertid redovisat varje år, så har det stått riksdagen fritt att när som helst göra anmärkning på denna servering, men det har man icke gjort. I år ha emellertid revisorerna ansett, att man borde göra en sådan anmärkning, fastän man är på väg att driva ned summan. Anmärkningen har på mig verkat så, att den tyder på att man är, vad vi söderut kalla för »småsnål», och det få herr Lindqvist och herr Norman ursäkta att jag säger ifrån.

När herr Norman vill ge mig en lektion att jag skall se nyktert och klart på saken, så skulle jag taga emot den, om den komme från annat håll, men icke då den kommer från herr Norman, därför att han minst av alla ser nyktert och klart på saker som behandlas. Således rinner den anmärkningen fullständigt ut i sanden.

Vad är det nu herr Norman är rädd för? Jo, för konsekvenserna, att man skall komma från andra statens verk och begära fri frukost. Men har det kommit några sådana framställningar? Man ser spöken mitt på ljusa dagen! I intet av verken har man tänkt att i detta fall bli jämställd med riksbanken, därför att personalen där har en så olika ställning mot i andra verk. Så det skälet är sannerligen icke något bärande skäl, att man är rädd för sådana konsekvenser; det är bara svepskäl.

Beträffande löner och förmåner i riksbanken och andra verk, så äro dessa i de enskilda bankerna fullt ut lika goda som i riksbanken och ligga i det fallet icke under.

När man har, säger herr Norman, en ärlig strävan och gått till verket med stor samvetsgrannhet för att se till att allt är riktigt och att svenska folket kan vara lugnt, så har man ansett det nödigt att komma fram med en anmärkning mot frukostserveringen i riksbanken. Om någonsin berget fött en rätta, så är det i detta fall, och det är sannerligen en dyrbar kostnad för statsverket med statsrevisionen, om detta skall vara hela valutan av dess ärliga strävan att gå till botten med frågorna.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Winkler:** Herr talman! Jag hade icke tänkt begära ordet i denna fråga, men föranleddes härtill av vissa yttranden, som förekommit i debatten.

Jag tycker, att detta icke är en så riksviktig angelägenhet, att man här behöver yttra sig på det sätt, som skett från vissa föregående talares sida, utan det är en mycket liten fråga. Jag håller före, att

Ang. frukost-
servering i
riksbanken.
(Forts.)

man icke med skäl kan anmärka mot att samma principer tillämpas, när det gäller statens verk och statens tjänstemän som de, vilka i motsvarande privata företag komma till användning. Jag hade visst icke någon deciderad åsikt i denna fråga, när vi började behandla den i utskottet, men då vi genom undersökningar kommo underfund med att samtliga storbanker i Stockholm tillämpa den principen, att de lämna personalen frukost gratis, kunde ingen av oss i bankoutskottet finna, att det var något oegentligt i att riksbanken i någon mån bidrager till kostnaden för personalens frukost. Det förhåller sig ingalunda på samma sätt med riksbanken som med övriga statens verk, nämligen att personalen mycket väl kan gå hem eller till någon annan plats i staden och intaga lunch, utan här erfordras framför något annat statens verk, att personalen är på sin plats hela den tid expeditionen är igång. Vi hava även övertygat oss om att det icke förekommer någon som helst lyx vid denna servering, utan den är anordnad lika enkelt och billigt som vid någon annan bank här i staden.

Det torde icke vara riktigt att säga, att detta skett utan riksdagens vetskap, ty varje år har riksdagen såväl genom statsrevisorerna som genom bankoutskottet varit i tillfälle taga del av uppgifterna rörande kostnaderna för denna lunchservering, och riksdagen har själv år 1918 medgivit, att i reglementet intogs den bestämmelsen, att man fick använda medel till bidrag till denna lunchservering. Icke heller anser jag, att det är lönt att tala om att när kostnaden sänktes 10 öre, minskades portionspriset med 5 öre.

Jag tror icke, att anmärkningen i detta fall varit berättigad, och jag tror icke heller, att riksdagens revisorer skulle hava framställt denna anmärkning, om de haft reda på, hur det går till med lunchserverigen i övriga banker. När det här av herr Lindqvist klagades över att denna servering kostat staten sammanlagt en kvarts miljon kronor, vill jag meddela, att det vid undersökning visat sig, att det finnes banker här i staden, som använda 200,000 å 250,000 kronor om året för detta ändamål.

Jag kan därför icke finna annat, än att kammaren bör följa bankoutskottet i denna fråga, och anhåller således om bifall till utskottets hemställan, att revisorernas förevarande framställning icke måtte till någon vidare åtgärd föranleda.

Herr *Eriksson* i Grängesberg instämde häruti.

Herr *Bäcklund*: Herr talman! Jag kan instämma med den siste talaren däri, att denna fråga egentligen är en ganska liten fråga, för riksdagens vidkommande. Men däremot ställer det sig annorlunda, när det gäller personalen i riksbanken. För denna personal är det naturligtvis icke någon liten fråga. Riksbanksfullmäktige hava fått tillstånd att ordna denna frukostservering för personalen; det har riksdagen gått med på och infört i reglementet så tidigt som 1918, och det har fortgått hela tiden. Jag vet icke, vad det finns för anledning att nu avbryta denna servering, ty om även andra kammaren

går med på statsrevisorernas förslag, är det ju alldeles givet, att all frukostservering i riksbanken tager slut. Det är klart, att fullmäktige komma under inga förhållanden att offra några penningar för detta ändamål, om riksdagen har uttalat sig på sådant sätt.

Ang. frukostservering i riksbanken.
(Forts.)

Herr Norman har i synnerhet dragit fram konsekvenserna med avseende på andra verk. Det finns enligt min mening inga konsekvenser i detta fall, ty vi hava icke mer än en bank här i landet, som är statens, och det är riksbanken. Den bör ju jämföras med bankföretag i övrigt och icke med statens övriga verk. Det är icke samma anordningar där, och personalen där har icke heller kommit i åtnjutande av denna förmån. Trots att denna anordning infördes redan 1918 för riksbanken, hava övriga verk icke fått denna fördel, och mig vederligen hava de icke heller begärt den.

Statsrevisorerna hava pekat på förhållandena i pensionsstyrelsen. Jag var med bland dem, som gingo och tittade på förhållandena både i privatbanker och i pensionsstyrelsen, men jag rekommenderar för min del icke den frukostservering, som finns i pensionsstyrelsen. Där hava emellertid tjänstemännen den fördel, som förut påpekats, att de kunna få en bestämd rast och gå ut i staden. Det har också visat sig, att de flesta göra det, och att det är knappa 35 %, som anlita detta mycket märkvärdiga frukostrum, som omnämnes av statsrevisorerna. Så ligger saken. På sätt och vis kan man ju påstå, att det blir en löneminskning för personalen i riksbanken, om vi nu följa första kammaren och draga in denna servering, som enligt min mening är nödvändig ur många synpunkter.

Dessutom vill jag säga, att första kammaren har visserligen gjort statsrevisorernas uppfattning till sin vad beträffar riksbanken, men icke när det gäller riksgäldskontoret. Jag undrar, hur man skall ställa sig i detta fall. Vad skall utskottet göra, när det kommer till frågan om förändringar i reglementena? Riksdagen har sagt, att här skall vidtagas ändring för riksbanken, men riksdagen har icke sagt, att någon ändring skall göras för riksgäldskontoret. Alltså skulle vi få statsbidrag för personalen i riksgäldskontoret men icke för personalen i riksbanken. Skulle det icke se mycket märkvärdigt ut? Första kammaren har faktiskt godtagit bankoutskottets förslag, när det gäller riksgäldskontoret, och biträtt statsrevisorernas uppfattning, när det gäller riksbanken. Jag anser, att vi åtminstone böra ställa dessa båda verk på samma plan. Om åter andra kammaren här skulle i bägge fallen fatta beslut i enlighet med statsrevisorernas uttalanden, skulle kamrarna komma att stå emot varandra, och jag vet icke, hur utskottet skall gå tillväga, när man skall göra reglementsändringar, ifall kamrarna icke äro eniga om beslutet.

Jag hemställer, herr talman, att kammaren måtte biträda utskottets hemställan.

Med herr Bäcklund förenade sig herrar *Osberg* och *Ryberg*.

Herr Norman: Herr talman! Den siste talaren påpekade det förhållandet, att första kammaren visserligen godkänt statsre-

Ang. frukostservering i riksbanken.

(Forts.)

sorernas uppfattning, vad beträffar riksbanken, men däremot icke sagt något, när det gäller riksgäldskontoret. Med den saken förhöll det sig så, att man hade den uppfattningen i första kammaren, att när man en gång gjort ett så bestämt uttalande rörande riksbanken, voro konsekvenserna givna för riksgäldskontorets vidkommande, och på grund därav framställdes icke något särskilt yrkande rörande riksgäldskontoret. Jag skall emellertid be att få meddela, att här skola vi icke göra oss skyldiga till samma försummelse, om det nu var en sådan, utan det skall bliva tillfälle för kammaren att, även när det gäller riksgäldskontoret, ådagalägga sin anslutning till statsrevisorernas uttalande, för den händelse kammaren går med på att godkänna statsrevisorernas uppfattning i fråga om riksbanken.

Herr Bäcklund talade om att detta system infördes 1918. Nej, herr Bäcklund, detta bidrag började utgå 1916, och konsekvenserna av systemet, som herr Lovén efterlyste, visade sig redan följande år för riksgäldskontorets vidkommande, då man också där började lämna bidrag till lunchservering.

Herr Lovén sade, att riksbanken icke sökt smussa undan denna sak, utan att den varje år i sina redogörelser till riksdagen lämnat upplysning därom. Det är riktigt och ingen har heller påstått, att riksbanken sökt dölja förhållandet, men jag skulle vilja fråga, hur många av kammarens ledamöter det är, som hinna gå igenom alla de massor av handlingar, som komma på riksdagens bord. Och har icke riksdagen rätt att fordra, att statsrevisorerna skola titta litet närmare på dessa saker och göra de erinringar, som de vid närmare granskning finna påkallade? Det hava de också gjort i detta fall, och för den saken trodde jag icke, att statsrevisorerna skulle behöva mottaga de hårda ord, som här hörts.

Det nämndes något om att sammansättningen av de frukostar, som till exempel serveras i pensionsstyrelsen, lämnar åtskilligt övrigt att önska. Jag förmodar, att på grund av det statsbidrag, som lämnas, så icke måtte vara förhållandet med riksbankens frukostservering, något som bankoutskottets ledamöter, vilka där intaga frukost, hava sig noggsamt bekant. Det är också det förhållandet med serveringen i riksbanken, att där få drycker serveras, som äro portförbjudna här i riksdagens egen restaurang. Sådana drycker tillhandahållas där för en mycket billig penning.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Norman under överläggningen gjorda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i punkten 2 av utskottets förevarande utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. frukost-
servering i
riksbanken.

(Forts.)

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Norman under överläggningen gjorda yrkandet.

Omröstningen utföll med 76 ja, men 106 nej; och hade kammaren alltså bifallit det av herr Norman under överläggningen gjorda yrkandet.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget bankoutskottets utlåtande, nr 15, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 2*, angående frukostservering i riksgäldskontoret, lämnades på begäran ordet till

Herr Norman, som yttrade: Med hänvisning till den föregående debatten skall jag be att få göra samma yrkande som beträffande punkt 2 i nästföregående utlåtande, nämligen att kammaren behagade avslå bankoutskottets hemställan och med godkännande av statsrevisornas uttalande lägga denna punkt till handlingarna.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner i ämnet biföll kammaren det av herr Norman framställda yrkandet.

Punkterna 3 och 4.

Lades till handlingarna.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Upplästes och lades till handlingarna ett från första kammaren inkommet protokollsutdrag, nr 265, utvisande att första kammaren beslutit att antaga den i § 1 här ovan omförmälda inbjudningen att förena sig med andra kammaren i dess beslut om tillsättande av ett särskilt utskott.

§ 17.

På hemställan av herr talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valen samrått med första kammarens talman, beslöt kammaren att lördagen den 17 innevarande mars företaga val av dels ledamöter och suppleanter i det särskilda utskott riksdagen beslutit tillätta, dels ock tjugufyra valmän för utseende av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor ävensom av sex suppleanter för dessa valmän.

§ 18.

Herr *Hagman* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion i anledning av Kungl. Majt:s proposition, nr 89, angående anslag till bestridande av kostnader för tillämpning av lagen om arbetstidens begränsning m. m.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 237, bordlades.

§ 19.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från andra lagutskottet, nr 46, i anledning av dels Kungl. Majt:s proposition med förslag till lag om minskning av tjänstgöringstiden för värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnplikts-tjänstgöring, dels ock i ämnet väckta motioner;

från statsutskottet:

nr 47, i anledning av Kungl. Majt:s i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till utgifter för kapitalökning för vissa under ecklesiastikdepartementet hörande ändamål;

nr 48, i anledning av Kungl. Majt:s proposition angående befrielse för expeditionsvakten vid postverket E. G. Andersson med flera från skyldighet att gälda vissa skadestånds- och ersättningsbe-
lopp; och

nr 49, i anledning av Kungl. Majt:s proposition angående finansiering av Ostkustbanan; samt

från bevillningsutskottet, nr 50, i anledning av Kungl. Majt:s proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 13 april 1922 om ändrad lydelse av 3 § i förord-

ningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

§ 20.

Till bordläggning anmälde:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckta motioner om sänkning av åldersgränserna för politisk och kommunal rösträtt;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående utsträckning i särskilda fall av den i § 13 mom. 5 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor föreskrivna tidsfristen av två år för utförelse eller uppläggning på restitutionsupplag av tullrestitutionsgod;

nr 18, i anledning av väckt motion om förhindrande, att vissa av statsfinansiella skäl genomförda tullförhöjningar utnyttjas av inhemska tillverkare;

nr 19, i anledning av väckt motion med förslag att nöjesskatten för föreställningar å de kungl. teatrarna må tillfalla nämnda teatrar kassar; och

nr 20, i anledning av väckt motion om viss ändring av § 64 i förordningen om försäljning av rusdrycker;

bankoutskottets utlåtande, nr 11, angående regleringen för budgetåret 1923—1924 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av herrar Granaths och Olssons i Gävle motion, nr 163, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om reglering av lant- och lådbrevbärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden.

§ 21.

Justerades protokollsutdrag.

§ 22.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Björnberg* under 6 dagar fr. o. m. den 15 mars och
 » *Lindmark* » 2 » » » 16 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,14 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Fredagen den 16 mars.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 9 och den 10 innevarande mars.

§ 2.

Herr statsrådet *Akerman* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 120, med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken m. m.;

nr 121, angående anslag för beredande av lokaler åt en hovrätt över Norrland;

nr 135, angående beviljande av anslag för budgetåret 1923—1924 till partiell löneförbättring för häradshövdingarna;

nr 117, angående ersättning av statsmedel för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsförhållandena under 1914—1919 års världskrig;

nr 119, angående nybyggnad för lantmäterikontoret i Västerbottens län;

nr 122, angående vissa inrikes postavgifter;

nr 123, med förslag till brandstadga;

nr 124, med förslag till förordning om motorfordon m. m.;

nr 125, angående viss ändring i den vid avlöningsreglementet den 19 juni 1919 för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade tjänsteförteckning; och

nr 126, angående viss ändring i den vid lagen den 4 juni 1920 angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade åldersförteckning.

Nämnda propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 3.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet propositionerna:

nr 101, angående pensionsförbättring åt förre överkonstapeln vid flottans poliskår A. J. Forsberg och överkonstapeln vid samma kår F. K. Sandin; och

nr 103, angående befrielse för Linköpings domkyrka från erläggande av ränta under vissa år å två statslån;
till det särskilda utskott riksdagen beslutat tillsätta propositionen, nr 104, med förslag till skogsvårdslag;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 107, angående omorganisation av hushållningssällskapen m. m.;

nr 110, angående anslag till reparation och inredning av bostadshuset vid Alnarps Mellangård; och

nr 116, angående anslag till rikets allmänna kartverk; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 108, angående anslag för pensionsförsäkringens genomförande m. m.;

nr 109, angående viss ändring i grunderna för förvaltningen av den i 11 § av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring omförmälda fond m. m.;

nr 114, angående anslag till utförande av vissa fiskehamnar; och

nr 115, angående anskaffande av möbler m. m. för länsresidenset i Karlstad samt för medicinalstyrelsens nya ämbetslokaler.

§ 4.

Herr *Hagmans m. fl.* på kammarens bord liggande motion nr 237, som härefter föredrogs, remitterades till statsutskottet.

§ 5.

Vidare föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, bevillningsutskottets betänkanden nr 17—20, bankoutskottets utlåtande nr 11 och andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 3.

§ 6.

Ordet lämnades nu till

Herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Under återropande av stadgandet i § 55 riksdagsordningen tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte besluta medgiva, att motionstiden i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 104, må utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar efter propositionens avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Herr **Röing**, som härefter på begäran erhöll ordet, anförde: Herr talman! Å den interparlamentariska gruppens vägnar anhåller jag att till riksdagen få överlämna en skrivelse av följande innehåll:

»Jämlikt § 5 i de vid senaste interparlamentariska konferens i Wien, augusti 1922, godkända nya stadgarna för den interparlamentariska unionen, åligger det unionens medlemmar att i möjligaste mån medverka till att unionens verksamhet blir känd i deras respektive länder i syfte att tillförsäkra densamma mesta möjliga stöd.

Särskilt åligger det varje nationell grupp av nämnda union att genom sitt sekretariat eller någon av sina medlemmar bringa till sitt parlaments kännedom de interparlamentariska konferensernas beslut, vilka kräva en åtgärd av parlamentet eller regeringen.

I anledning härav får styrelsen för riksdagens interparlamentariska grupp vördsamt överlämna ett exemplar av de vid berörda konferens fattade resolutioner, bland vilka styrelsen ber att särskilt få fästa uppmärksamhet vid resolutionerna angående de nationella minoriteternas rätt och angående inskränkning av rustningarna, vilka båda resolutioner beröra frågor, som för närvarande äro aktuella inom Nationernas förbund.

Den interparlamentariska unionen har tillsatt en permanent kommission för utredning av frågor angående de nationella minoriteternas rätt, och denna kommission har börjat sin verksamhet.

Den av unionen år 1921 tillsatta permanenta kommissionen för utredning av de internationella ekonomiska och finansiella problemen fortsätter även under innevarande år sina arbeten. Stockholm den 10 mars 1923.

Styrelsen för riksdagens interparlamentariska grupp

Theodor Adelswärd.»

§ 8.

Anmälles och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser, nämligen:

från bankoutskottet:

nr 51, till fullmäktige i riksbanken, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning; och

nr 52, till fullmäktige i riksgäldskontoret, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning; samt

från jordbruksutskottet nr 53, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för kolonisation å vissa kronoparker.

§ 9.

Till bordläggning anmälles:

statsutskottets utlåtande, nr 8, angående regleringen för budgetåret 1923—1924 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ekklesiastikdepartementet;

sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av väckta motioner i fråga om inrättande av en central frökontrollanstalt samt om fastställande av licensavgifter för införsel av vissa slag utav frö;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; och

nr 17, i anledning av vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningstaterna; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 4, i anledning av första kammarens beslut rörande väckt motion angående utskänkning inom riksdagsrestaurangen av spritdrycker, vin och öl; och

nr 5, i anledning av första kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i fråga om beredande av arbete åt tuberkulossjuka konvalescenter.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr Olsson i Labbemåla	under 3 dagar fr. o. m. den 17 mars,
» Olsson i Kullenbergstorp	» 14 » » » 22 » och
» Jeppsson	» den 17 mars.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,47 e. m.

In fidem
Per Cronvall.